

DK
511
B6B5
V.2:3

UC-NRLF

B 3 101 130

YD 19497

Білоцерківське Краєзнавче Товариство
Bilotsenkiv's'ke Kraiye
navche tovaristvo

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛОЦЕРКІВСЬКЕ КРАЄЗНАВЧЕ ТОВАРИСТВО

Том II

Вип. III

Ф. ВЕЛИКОХАТЬКО

EXCHANGE
MAR 12 1932

БІЛОЦЕРКІВЩИНА *new*

*****

РИБИ БІЛОЦЕРКІВЩИНИ

БІЛА-ЦЕРКВА—1929

Від природничо-географічної секції Білоцерківського Краєзнавчого Товариства.

З організацією Краєзнавчого Товариства на Білоцерківщині, секція весь час провадить дослідчу роботу щодо вивчення флори, фауни, ґрунтів тощо.

Бажаючи ще в більшій мірі поширити свою роботу, природничо-географічна секція запрошує до роботи ті установи та тих громадян, що бажають прийняти участь у вивченні природніх багатств своєї країни.

На ближчий час секція ухвалила такий план дослідчої роботи:

- 1) Риби та рибне господарство на Білоцерківщині.
- 2) Обслідування Росі та її більших допливів, щоб вивчити поширення, кількосний облік окремих видів риб та визначення рибних розсадників на них.
- 3) Птахи Білоцерківщини.
- 4) Птахівництво на Білоцерківщині.
- 5) Ссавці (кількосний облік і географічне поширення по окремих районах).
- 6) Мислівське господарство.
- 7) Земноводяні та плазуни.
- 8) Ентомофауну (шкідники культурних рослин та лісів).
- 9) Останки минулої фауни Білоцерківщини.
- 10) Ботанічний склад культурних рослин.
- 11) Луки річищ: Росі, Ірпеня, Гнилого Тикича та їх допливів.
- 12) Останки степової рослинности.
- 13) Субори по лівому березі річки Росі.
- 14) Груді (байрачні ліси) в окрузі.
- 15) Ліси Білоцерківщини.
- 16) Полісся на північ від лінії Мотовилівка — Корнин.
- 17) Бур'янову рослинність на полях Білоцерківщини.
- 18) Ґрунти в південних районах Білоцерківщини.
- 19) Ґрунти другої тераси Росі.
- 20) Алювіяльні ґрунти річища Росі та Гнилого Тикича.
- 21) Ґрунти Білоцерківського Полісся.
- 22) Відмінів недеградованих чорноземів в окрузі.
- 23) Корисні копалини на Білоцерківщині.
- 24) Енергетичні ресурси річки Росі.

Природ.-географічна Секція.

Адреса: Біла-Церква, Окружний Музей.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛОЦЕРКІВСЬКЕ КРАЄЗНАВЧЕ ТОВАРИСТВО

Том II

Вип. III

Ф. ВЕЛИКОХАТЬКО

БІЛОЦЕРКІВЩИНА

РИБИ БІЛОЦЕРКІВЩИНИ

БІЛА-ЦЕРКВА — 1929

Digitized by Google

Біла-Церква,
ТРЕСТ „ДЕРЖДРУК“
Зам. 1092—1040.
Б.-Ц. Окрліт № 106, 29 р

//

DK 511
B6B5
v. 2: 2

ПЕРЕДМОВА.

Риби, що подані в цьому спискові, якого треба вважати за попереднє повідомлення, зустрічаються лише по тих частинах згаданих тут річок, що протікають на терені Білоцерківщини. За межами Білоцерківщини дослідження іхтіофавни по цих річках я не переводив.

Для всіх річок показані риби, що зустрічаються не тільки по їх течіях, а й по ставках, що на них утворені. От чому для найменших річок Білоцерківщини поданий короп, карась, лин, щука тощо, бо по таких річках вони зустрічаються майже виключно по ставках та заводях, а в їх невеличких, вузьких течіях трапляються лише вівсянки, коблики, пукасі та інші невеличкі риби.

До цього списку занесені лише ті риби, поширення яких по водоймищах Білоцерківщини з'ясовано дослідчою роботою, що я переводив протягом останніх років. Проте мені відомо, що по деяких ставках та річках Білоцерківщини є риби акліматизовані, але здобути їх останнього літа не вдалось, чому вони до цього списку не ввійшли. По ставках заповідника „Олександрія“ ще літом 1927 року, я спостерігав риби „не місцевої“ іхтіофавни, але здобути їх в 1928—29 р.р. мені не пощастило, що, певно, свідчить про їх загибель в брудних ставках підчас суворої зими. Також само мені відомо про штучне насадження риб у Вінцентівському й Телешівському ставках на р. Гороховатці та в Тележинському й Тетіївському ставках на р. Росці й по інших водоймищах. Після детального обслідування цих та й інших водоймищ, будуть подані додаткові відомості в наступних випусках Краєзнавчого Т-ва.

Щодо річки Роськи, то тут доводиться констатувати, що в ній, певно, в минулі часи штучно розводились риби так культурні (галіційський короп) як і звичайні, так звані „дикі риби“, як от клень, сом тощо. Остання думка підтверджується тим, що в ній, порівнюючи з іншими допливами р. Росі, зустрічається багато видів риб, що й відрізняє її від інших, навіть більших від неї, допливів р. Росі.

Окремими статтями подані знаряддя лову та його розповсюдження, а також стан і перспективи рибного господарства Білоцерківщині.

Вважаю за свій приємний обов'язок висловити подяку професорові Белінгу Д. О. за визначення деяких риб та корисні поради, а також й тим студентам, що допомагали мені досліджувати риби по водоймищах Білоцерківщини й зокрема студентів Київського І. Н. О. Маркевичу О. П. та студ. педтехнікуму: Добржанській Г., Калюжній Н. та Санькові О. Потім того висловлюю подяку Білоцерківській спільці „Робос“, що вкупі з Окр. Краєзнавчим Т-вом, організувала літом 1928 року місцеву екскурсію й цим самим допомогла мені ознайомитись з найдальшими водоймищами нашої округи.

Ф. Великохатько.

Природнича лабораторія
Б.-Ц. Педтехнікуму.
18-го березня 1929 р.

Риби Білоцерківщини.

РЯД: Костисті риби. — Ordo Teleostei.

З тих риб, що зустрічаються по водоймищах Білоцерківщини, до цього ряду належать такі родини:

РОДИНА: Коропуваті. — Familia Cyprinidae.

До родини коропуватих належить найбільше видів риб наших річок, ставків та озер. Всі риби цієї родини, що населяють наші води, переважно, споживні, а тому в економіці населення вони відіграють велику роль. Це становить їх в особливі умови, от чому за розмноженням цих риб потрібно пильнувати, щоб хижацькі заходи рибалок-браконьєрів та несвідомого населення не приводили до їх численного зменшення, що особливо помічається останніми роками.

1. *Rutilus rutilus* Linné. — Плітка. Місцева назва: Плітка, плітка, пліточка, плотичка, плотиця, бібля, бобла.

Плітка — найбільше поширена й найчисленніша риба по водоймищах Білоцерківщини. За досліджуванням виявилось, що плітка численно зустрічається в річці Росі, Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі та по їх допливах. Але в цих річках плітка поширена нерівномірно. Улюбленими місцями плітки — зарослі береги, з повільною течією води та піщаним дном. По невеликих допливах Росі й інших річок, як от Молочна, Березянка, Торчиця, Унава, Росавка тощо, плітка перебуває тільки в ставках та заводях. В інших місцях течії цих річок плітка зустрічається лише випадково, періодично, підчас поводи, або розливу після дощів, коли вона разом з водою виходить з ставків — постійного свого перебування. В ставках плітка тримається, переважно, вершини, де не дуже густі зарослі. Не знайдена плітка тільки в допливах, подібних до маленьких струмочків, без ставків й дуже заболочених та зарослих, що місцями пересихають, як от Хоробра, Побережка, Рубченка, Березна — доплив Березянки — тощо.

Щодо поширення плітки в невеликих допливах річки Росі, то тут вона концентрується по ставках. Від гирла малих річок плітка поширюється до останнього або й передостаннього ставка, від верховини доплива, а вже вище ставка й зовсім не зустрічається. Таке явище помітно в таких допливах: Підструга, Молочна, Роток, Узинка, Насташка, Монастирка тощо.

Нерест у плітки починається в першій або, навіть, у другій декаді травня й триває аж до кінця місяця.

За свою численність та поширення плітку потрібно вважати за одну з найголовніших споживних риб на терені Білоцерківщини, бо людині найбільше її вживає на харчі, через її численність та порівнюючу дешевину.

2. *Rutilus frisii Nordman.*—Вирозуб. М. н.: веризуб, виризуб.

В 1923-24 р.р. декілька разів мені доводилось ловити вирозуба в р. Росі, поблизу с. Саварки, Богуславського району. За відомостями рибалок виявилось, що вирозуб у невеликій кількості зустрічається на порогах Росі в Богуславі, Хохітві й піднімається Россю аж до села Прус, або, навіть, до села Синяви, де його ловлять дуже рідко.

Щороку по цих місцях рибалки ловлять у невеликій кількості вирозубів „у вирі“, поблизу скал, „ям“ тощо. Нечисленні лови вирозуба рибалки пояснюють надзвичайною спритністю та обережністю, що у нього вони виразно помічаються. З цих причин вирозуба ловлять лише в ночі „вплав“, за водою.

В околиці м. Б.-Церкви й вище по Росі вирозуб рибалкам зовсім невідомий. Зловити вирозуба в цих місцях за останні два роки мені не вдалось, а тому можна гадати, що кінцевим місцем, куди допливає вирозуб по р. Росі,— це село Синява, Рокитянського району, і вище Синявської греблі вже не зустрічається. *)

3. *Leuciscus leuciscus Linné.*—Ялець. М. н.: ялець, в'ялець, клень, кленьок, оклень.

Ялець численно зустрічається лише в р. Росі, а вже в її більших допливах рідше й заходить недалеко від гирла. У р. Росці зустрічається рідко поблизу с. Кашперівки та в Тетіївському ставу, що тягнеться майже до села Теліженці. Ставок цей дуже широкий і місцями глибокий (до 3—4 метрів), з зарослими берегами: осокою, очеретом, водокрасом, лататям тощо. На відкритих місцях цього ставу можна спостерігати невеликі зграї кленя. У річці Сквирці допливає тільки до с. М.-Сквирки, але й тут зустрічається рідко, а вище греблі трапляються тільки випадкові поодинокі екземпляри. У Роставицю ялець заходить аж до села Шамраївки, але вище шамраївської греблі вже не зустрічається.

У Кам'янці ялець допливає до села Фурсів, але тут його вже не багато. Щодо інших допливів р. Росі, то в більших з них ялець спостерігається в гирлі або поблизу його й далеко не запливає (до першої греблі). У дрібних допливах р. Росі та ставках ялець не водиться.

В озерах річища Росі зустрічається в невеликій кількості („Рудеве озеро“), куди, очевидно, потрапляє підчас весняної повіді.

У р. Ірпені, Росаві та Гнилому Тикичі, в межах Білоцерківщини, ялець зустрічається, порівнюючи, рідко й не скрізь. В Ірпені його можна зустрінути нижче м. Корнина, у Росаві — понижче с. Маслівки, а в Гнилому Тикичі коло с. Чаплинки. В допливах цих річок не знайдено. Проте численно ялець водиться лише в р. Росі й звідси поширюється по допливах в невеликій кількості.

Для населення Білоцерківщини, що живе по Росі, ялець як споживна риба відіграє важливу роль.

3. *Leuciscus cephalus Linné.*—Головень. М. н.: клень, головень, уплень, уклень.

Головень—звичайна риба р. Росі, але зустрічається тільки по швидких течіях, де вир, у порогах (Пилипча, Синява, Богуслав) та поблизу гребель в лотоках і на спусках. З цих причин головень розповсюджений в р. Росі нерівномірно. В місцях швидко-текучих на порогах та коло гребель, головень зустрічається численно, тоді як по заводях та місцях з повільною течією води—рідко. По допливах Росі зустрічається рідко та й то по

*) Докладніші відомости про вирозуба будуть подані після переведення над ним дослідження протягом літа поточного року.

найбільших з них, як от Роська, якою він допливає до с. Кашперівки, Роставиця — до села Трушок та Кам'янка — до села Фурсів. В інших річках Білоцерківщини головня не знайдено, що вказує на його обмежене розповсюдження по водоймищах Білоцерківщини. Ця обмеженість залежить, певно, від двох причин: а) великої обережності, що в нього виразно помічається та б) відсутності улюблених „станцій“ по цих допливах. Головень — справжній „водяний сокіл“, бо тримається переважно по найбурхливіших місцях річки (пороги, водоспади, лотоки), в яких стрілою прорізується у всі боки. Головень до того спритний, що зловити його сіткою чи іншим подібним приладдям дуже трудно не тільки вдень, а навіть і вночі.

У р. Росі головня ловлять крім сіток, ще й довгою вудкою з білої волосені без поплавця. За поживок чипляють жуків (переважно хруща), коників, (*Locusta*), варений горох тощо. Закидають вудку з берега в „шумило“, де піниться вода, або в швидку течію й тримають під верхом, бо на глибині головень поживка майже не бере. Іноді рибалка сідає в човен й „пускає“ його по середині річки за водою, а сам кидає набік чи попереду човна вудку. Останній спосіб кращий, бо ним можна швидче піймати головня.

На Білоцерківщині головень вважається за споживну рибу й відограє певну роль в риборицтві річки Росі.

4. *Leuciscus borysthenicus* Kessler. — Бобирець. М. н. калинівка, калинка, „козка“.

Бобирець — досить розповсюджена риба по водоймищах Білоцерківщини. Численно вона зустрічається в р. Росі та по більших її допливах, як от Роська, якою вона допливає аж у тетіївський став, а також Березянка, Сквирка, Роставиця, Кам'янка, Насташка, що в них зустрічається теж далеко від гирла. В менших допливах: Молочна, Торчиця, Роток, Гороховатка й інших зустрічається тільки поблизу гирла й перебуває, очевидно, випадково.

Зустрічається також в Ірпені (суцанський став), рідше в Унаві, в районі м. Фастова, в Росаві та Гнилому Тикичі. В останніх зустрічається рідко.

У р. Росі та в згаданих річках бобирець тримається межі зіллям, поблизу берегів та на обмілах „чирінями“ — зграями, підчас досить великими. На „чистих“ місцях річки, калинівка зустрічається рідко. За малий розмір калинівку, за споживну рибу на Білоцерківщині не вважають, хоч людність її багато ловить різними рибальськими приладдями: тканкою, саком тощо, для харчування. Нереститься в другій та третій декаді травня місяця.

5. *Scardinius erythrophthalmus* Linné. — Краснопірка. М. н.: красноперка, чорнуха, краснопер.

Краснопірка — звичайна риба р. Росі. По заводях, що заросли ріжним зіллям, як от поблизу Володарки, Пилипчі, Острова тощо, краснопірка зустрічається численно. Так само краснопірка зустрічається в Гнилому Тикичі, Ірпені та в більших допливах Росі, але в них скупчується в ставках. У малих допливах і зовсім не зустрічається, навіть в ставках. Проте краснопірка належить до найпоширеніших риб на Білоцерківщині, хоч правда й не так численна, як споріднені до неї риби: плітка, калинівка тощо.

На Білоцерківщині краснопірку вважають за споживну рибу, чому вона посідає певне місце в риборицтві.

Нереститься в другій та третій декаді травня місяця. За сприятливих метеорологічних умов, краснопірка починає нерест у першій декаді травня й періодично (три рази) продовжує до кінця травня місяця.

6. *Aspius aspius* Linné.—Білизна. М.н.: білизна, білюга.

Білизна — малочисленна риба тільки р. Росі, бо навіть в найбільших її допливах зустрічається дуже рідко, та й то невеликі особні. Очевидно, що сюди вони запливають випадково, бо спостерігаються періодично (р. Роська—до села Кашперівки, Роставиця—до села Трушок, Кам'янка—до Фурсів)

Щодо поширення білизни в р. Росі, то тут помічається явне кількосне зменшення вверх по Росі. Від м. Богуслава й до села Саварки білизна зустрічається порівнюючи часто, а вже коло Білої-Церкви, Володарки й вище по Росі вона швидко зменшується кількісно й для рибалок стає майже невідома. Таке поступове зникання білизни до верхів'я річки Росі очевидно залежить від зменшування води та звування корита р. Росі, бо білизна—риба дуже обережна й порівнюючи численно збирається тільки в широких та глибоких місцях р. Росі, з піскуватим дном та чистою від зілля поверхнею води.

За відомостями рибалок в Росі іноді трапляються особні до 2 кілограмів вагою.

Через свою малочисленність за споживну рибу не визнається й у харчуванні населення ніякого значення не має.

7. *Leucaspius delineatus* Heckel.—Вівсянка. М. н.: мілька, мільга, мулька, мульга, довгулька.

Вівсянка належить до тих риб, що більше поширені по допливах, а в самій Росі зустрічаються рідше, як це виявилось з власних спостережень. В допливах Росі вівсянка зустрічається особливо численно по заводах, цілими зграями — „чиріннями“. Навіть в малих допливах з текучою водою, вівсянка зустрічається численно, як от Красна або Узинка, якою вона допливає до моста залізниці й навіть вище.

Так само зустрічається вівсянка в Ірпені, Росаві та Гнилому Тикичі з їхніми допливами.

В допливі р. Росі — Ротку, поблизу села Піщаного в заводі 20 травня 1928 року вівсянка спостерігалась найчисленнішими зграями. З виловлених особнів виявив, що в них за позначений час відбувається нерест.

Через малий розмір за споживну рибу на Білоцерківщині її не вважають. Проте по деяких допливах вівсянка остільки численна, що людність ловить її для власного споживання, а часом для годування качок й іншої свійської птиці.

8. *Tinca tinca* Linné.—Лин. М. н.: линок, линь, динь.

Линок належить до найчисленніших риб п. водоймищах Білоцерківщини. Поширений не тільки в р. Росі та її бодай найменших допливах, а навіть в невеликих ставках та озерах, що залишились від колишніх, уже пересохлих річок, як от у селах: Кеданівка, Буда Дмитренкова Богуслав. р., Голодьки Тетіїв. району і багатьох інших.

Так само лин поширений в Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі та їхніх допливах. В річищі Росі зустрічається навіть в таких озерах, що мають в діаметрі тільки 10—20 метрів, як от озера на „шкарівських“ луках, поблизу Білої-Церкви, коло с. Саварки, Бороданів тощо.

Смачним м'ясом та життестійкістю, навіть в несприятливих умовах, людності подобається линок, а тому його штучно розводять в „сажалках“—нарочито викопаних ямах поблизу берега—для власного споживання, як це я спостерігав по багатьох селах, що розташовані в річищах: Росі, Ірпеня та Гнилого Тикича.

За його численність та поширення линка залічують до найголовніших споживних риб Білоцерківщини.

Лина потрібно радити для розведення в культурних рибних господарствах так самого, як і вкупі з коропом, якому він нічим не шкодить своєю присутністю в одному з ним ставку.

9. *Gobio gobio* Linné.—Коблик (піскар). М. н.: коблик, пічкур, піскар (ь), „маринка“.

Коблик—численна й дуже поширена риба по водоймищах Білоцерківщини. Зустрічається в р. Росі та у всіх її допливах, ріжних водоймищах, що утворені на балках—річищах вже пересохлих річок. Навіть в найменших річках—струмочках зустрічається в невеликій кількості як ось у „Фосі“—допливі р. Роставиці, в напів заболоченому ставку, що коло села М.-Єрчики, в якому навіть лина немає, а коблик все ж таки водиться в невеликій кількості.

Так само коблик зустрічається у річках: Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі то по їх допливах.

Отже коблик найпоширеніший хоч і не дуже численний на Білоцерківщині. Проте за споживну рибу коблика визнати не можна, через його малий розмір, та порівнюючи за тяжку ловлю, бо ловити його можна тільки вброд та „топтом“ у сак.

10. *Barbus barbusthorysthenicus* Dybowski.—Марена дніпрянська. М. н.: марина, марéна, мирóн.

Марена—малочисленна риба р. Росі. За дослідженням виявилось, що марена так само, як і білізна, до верховини р. Росі кількотно зменшується, а особні, що попадаються, розміром менші. По допливах Росі не зустрічається, а по найбільших з них, як от Роська, очевидно марена заходить аж до с. Кашперівки. У р. Роставиці та Кам'янці марена спостерігалась поблизу гирла. В Ірпені, Росаві, Гнилому Тикачі та по їх допливах зовсім не зустрічається.

Отже на Білоцерківщині можна визнати, що марена водиться тільки в р. Росі. Така думка стверджується тим, що марена зустрічається по глибоких місцях р. Росі, з піскуватим дном та швидкою течією води. У селі Саварці, Богуслав. району в найбільшій кількості спостерігалась і ловилась у місцях крутого повороту р. Росі, де утворювався вир („шкарбанихина круча“). У неглибоких місцях з тихою течією води марена зустрічається рідко, як ось у околиці м. Білої-Церкви й аж до села Сухоліси. Марена—досить обережна і в сітку попадається досить рідко. Особнів до 2 кіло ловлять вудкою „на черви“.

За малочисленністю особливої ролі в житті населення Білоцерківщини не відіграє.

11. *Alburnus alburnus* Linné.—Верховодка. М. н.: верховод, верховодка, „оселдець“.

Верховодка численна й досить поширена риба по водоймищах Білоцерківщини. Опріч р. Росі, де верховодка зустрічається численно, водиться ще і в її допливах, але в менших з них тримається тільки по ставках та заводях, як це найвиразніше спостерігається в Підструзі, Торчиці, Березянці, Сквирці тощо. У найменших допливах спостерігається тільки в тих ставках, що поблизу гирла як от Молочна, Торчиця та інші. Там же, де річка мілка й течія вузька, верховодка зустрічається лише поодинокими особняками, випадково.

Дарма, що верховодка численна та поширена по водоймищах Білоцерківщини, але визнати її за споживну рибу на Б-ні не можна через її малий розмір. Проте верховодка відіграє іншу важливу роллю в рибництві

Білоцерківщини, тому що нею годуються багато споживних риб, як ось щука, окунь й інші, що посідають першорядне місце серед споживних риб*).

12. *Blicca bjoerkna* Linné.—Плоскирка М. н.: лоскирка, плоскирка.

Через незначне поширення плоскирки по водоймищах Білоцерківщини, докладного дослідження не переведено. До цього часу доведено, що плоскирка є в р. Росі та в її допливах: Росці, в Керданському ставу, що на р. Котлуй та, за відомостями рибалок, в Унаві нібито зловлені поодинокі особні. Щодо інших річок, то в них плоскирки до цього часу не знайдено.

До споживних риб Білоцерківщини плоскирку залічити не можна.

13. *Abramis brama* Linné.—Лящ. М. н.: лящ.

Лящ—звичайна риба р. Росі, але поширена в ній нерівномірно й тримається переважно по глибоких місцях, з повільною течією води. Так само зустрічається й по більших допливах Росі: Росьці—до села Кашперівки, у Роставиці—до села Шамраївки, в Кам'янці—до села Фурсів. В Ірпені зустрічається коло села Пришивальні та Ярошівки. В р. Росаві, Гнилому Тикичі та їхніх допливах— немає.

Хоч ляща, взагалі, вважають по інших місцевостях за споживну рибу, проте на Білоцерківщині через малочисленність лящ великої ролі не відіграє в житті людности.

За відомостями від рибалок, найбільші особні, що спіймані в р. Росі, важили до 3-х кіло.

16. *Abramis ballerus* Linné.—Синець. М. н.: плітка-синьогубка, синець.

Синець—малопомітна риба р. Росі, а в її допливах Росьці й Роставиці зустрічаються лише поодинокі особні. В інших допливах зовсім не знайдено. Так само не знайдено в Ірпені, Росаві, Гнилому Тикичі та їхніх допливах.

На Білоцерківщині, взагалі, малочисленна риба, а тому в харчуванні людности будь якої ролі не відіграє.

17. *Vimba vimba* Linné.—Рибець. М. н.: рибець, „бай-струк“.

Рибець—звичайна риба річки Росі й поширена в ній рівномірно на терені Білоцерківщини. В меншій кількості зустрічається по таких її допливах: у Росці—до села Кашперівки, Роставиці—лише поблизу гирла та поодинокі особні в р. Кам'янці й саме в ставку, що утворений на ній в с. Фурсах. В інших допливах Росі та й по річках Білоцерківщини не знайдено. Через мале поширення рибця по водоймищах Білоцерківщини за споживну рибу можна його вважати лише для людности поросся.

---

*) *Alburnus chalcoides* Gùldenstädt.—Селява, шамає.

За повідомленням рибалок й деяких громадян, шамає розводили колишні поміщники в штучних „копанках“ та природних озерах, що з'єднувались каналом з р. Россю поблизу села Рачок, Володарського району. В цих озерах шамає акліматизувалась в достатній кількості, а тому частину її час-від-часу випускали в р. Рось, де вона повинна й тепер бути, принаймні поблизу м. Володарки. Переведені там пробні влови літом 1928 р. не дали жодних наслідків. Тому доводиться припустити, що шамає в незвичайних для неї умовах, вимерла, або залишилася в невеликій кількості, а через це зловити не вдалось. Розсадники, що в них розводилась шамає, тепер зруйновані.

18. *Rhodeus sericeus* Pallas. — Пукас. М. н.: пукась, гірчак, сокирка, «жидик».

У річках: Росі, Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі та майже по всіх їхніх допливах пукас зустрічається численно. Спостерігати пукасів можна понад порослими берегами, де вони плавають великими „чирінями“ — зграями. Проте такі зграї спостерігаються лише восени (вересень — жовтень м-ці). Навесні й літом в Росі, а також в Ірпені, Гнилому Тикичі та їхніх допливах великих зграй пукаса не помічається, що, певно, залежить від способу його розмноження. По всіх річках пукас тримається майже виключно по заводях та ставках, з обрідненим зіллям, а по вузьких місцях з швидкою течією лише випадкові особні, порівнюючи, рідко.

Дарма, що ця риба численна, але її людність майже не споживає. Тільки здерідка по деяких селах ловлять пукасів „для юшки“, або годувати качок. Проте в рибництві пукас посідає певне місце тому, що ним годуються досить поширені споживні хижі риби, приміром окунь, щука, йорж тощо.

19. *Carassius carassius* Linné. — Карась. М. н.: карась.

Карась належить до найчисленніших й найпоширенніших риб Білоцерківщини. В річці Росі та по ставках — її найменших допливів — карась зустрічається численно. Здається нема ні одного ставка чи озера на Білоцерківщині, де-б не зустрічався карась, бо він виживає навіть в таких водоймищах, які підчас великої посухи, іноді на короткій час, висихають, а зимою вимерзають, як ось ставок на р. „Фосі“ в М.-Єрчиках, Сквир. р., в селі Киданівці, Богуслав. р. та інші. Таке поширення карася, безперечно, зв'язано, з штучним розведенням його по ріжних водоймищах та „копанках“. Людність охоче розводить карася, за його смачне м'ясо та живучість, що він її виявляє в таких несприятливих умовах життя, в яких майже всі інші риби не виживають.

Тому карася, поруч з леном та пліткою, потрібно визнати за найбільш споживну рибу на Білоцерківщині, бо він становить майже третину всієї риби, що ловлять по водоймищах Білоцерківщини. Правда, по невеликих озерах та ставках карась дрібний, зате у великих ставках, як от в селах: Суцанці, Парипсах, Телешівці, Тетіїві, Веселому Куті й інших, карась часто зустрічається до 2—3 кіл.

Отже карася мусимо визнати за найкориснішу рибу на Білоцерківщині. За смачне м'ясо, швидкий темп росту та живучість, карася потрібно радити рибним товариствам для розведення у водоймищах своїх господарств. В сучасних умовах Білоцерківщини, карась по деяких водоймищах може бути далеко кращим об'єктом ставкового господарства, аніж короп. Крім того, карасі по водоймищах Білоцерківщини не заражені ентопаразитами (глистами), а це сприяє до його розмноження по рибних господарствах.

20. *Carassius carassius morpha gibelio* Bloch. — Карась срібний. М. н.: срібляний карась.

На Білоцерківщині я здобув срібного карася у ставках села Оленівки, Фастівського району, що утворені на допливі р. Стугни. В цих ставках срібного карася визнають за звичайну рибу, хоч його нещодавно штучно розвела (на початку поточного сторіччя) колишня поміщиця Ханенко. В інших водоймищах Білоцерківщини срібний карась зустрічається рідко та й то лише по тих, що в них був посажений штучно (колишні ставкові господарства). Докладно про його поширення по водоймищах Білоцерківщини не досліджено.

21. *Carassius carassius morpha humilis* Heckel.

По ставках та озерах малих річок трапляється й „озерний карась“, але куди рідше звичайного карася.

Особливо часто спостерігається по ставках, що утворені на р.р. Кам'янці та Ротку. За власними спостереженнями доводиться констатувати, що ця морфа карася поширена по водоймищах Білоцерківщини нечисленно.

22. *Syrpinus carpio* Linné.—Короп. М. н.: короп.

Поширенням та численністю коропа можна дорівнювати до карася, але всеж таки він вибагливіший і зустрічається в меншій кількості водоймищ. Короп не виживає в каламутній воді та тих малих ставках чи озерах, що літом майже пересихають, а зимою вимерзають. Проте короп численніший по тих водоймищах, що перебувають під доглядом рибоводних та меліоративних товариств округи. По таких культурно-рибоводних господарствах вся увага звертається на коропа, за його визнані переваги, а саме: смачне м'ясо, швидкий темп росту та численне розмноження. З цих причин майже всі рибоводні господарства Білоцерківщини, що утворились в пореволюційні часи, всю увагу звертають на упорядкування та пристосовування своїх водоймищ (озер, ставків) до розведення в них коропів.

В культурних господарствах заступає „люстровий“ або галицький низькоспинний короп, що має всі добрі якості, так званого „дикого коропа“, ще в більшій мірі. Через те по культурних господарствах Білоцерківщини (с. Татаринівка, Веселий Кут тощо), найбільше поширений галицький короп.

На Білоцерківщині колишні рибні господарства галицького коропа найбільш культивували по своїх водоймищах, але за громадянської війни, як догляд за ними припинився, коропи виловлені, а по деяких з них й зовсім знищені (Тараща, Антонів тощо).

З тих же ставків, що були утворені на допливах р. Росі, галицькі коропи підчас весняної повіді, з руїнами гребель разом з водою випливали в Рось. Тому тепер в р. Росі поруч з „диким“ зустрічається й галицький короп, але в меншій кількості.

Нераціональне господарювання та хижацькі лови рибалок в Росі та її допливах призвели до помітного зменшення коропа у всіх водоймищах. На численності інших риб таке „ставлення рибалок“ відбилось в меншій мірі через те, що короп хоч обережний і хитрий у повсякденному житті, підчас нересту буває необачний і заходить в „такі місця“ нереститися, де його численно нищать. Цим самим перешкоджають коропові відкласти ікру, з якої виводилась-би щороку достатня кількість молодих, на заміну виловлених. Проте з організацією, за останні чотири роки, рибоводних господарств, короп знову розводиться й численністю поступово збільшується.

Окрім р. Росі та її, бодай найменших допливів, короп дикий і галицький зустрічається в Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі та по їх допливах. Треба згадати, що коропа розводять рибні товариства по ставках, які штучно утворені по балках висохлих річок, як от Росішки, Голодьки тощо.

Отже короп належить до найбільш споживних риб Білоцерківщини, якого потрібно притягом радити рибним товариствам, для розведення у водоймищах своїх господарств.

РОДИНА: В'юнуваті.—*Familia Cobitidae.*

23. *Nemachilus barbatulus* Linné.—Слизик. М. н. слизик, безлузкий пічкур.

Слизик—нечисленна риба р. Росі та більшої частини її допливів. Зустрічається в місцях з повільно текучою водою. В таких же саме

умовах слизик знайдений в Гнилому Тикичі, Ірпені та їх деяких допливах. Невеликий розмір та малочисленність слизика по водоймищах Білоцерківщини робить його непомітним. Для харчування населення ніякої ролі не відіграє.

24. *Misgurnus fossilis* Linné. — В'юн. М. н: в'юн, пискун.

В'юн — численний й досить поширений по водоймищах Білоцерківщини. Зустрічається в'юн в р. Росі, але здебільшого концентрується по заводях, вкритих зіллям та з повільною течією води.

Найчисленніше в'юни спостерігаються по допливах р. Росі, що заросли різним зіллям і протікають в торфовищах, як от річки: Роська повище Тетіївського ставу, Сквирка, Роставиця — Шамраївський став, Кам'янка, Роток — поблизу села Храпачів та Піщаного

В таких же умовах зустрічаються в'юни численно в р. Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі та їх допливах. Взагалі можна сказати, що в'юни зустрічаються майже по всіх водоймищах Білоцерківщини — й навіть з каламутною водою.

І хоч в'юни численно водяться по глибоких заводях, дуже зарослих зіллям, проте вони скупчуються в прогалинах, з чистою поверхнею води. За дослідженням виявляється, що в'юни численніші по зарослих допливах, аніж в самій Росі. Людність, що оселилася по допливах р. Росі, з в'юна користується й визнає за споживну рибу*).

25. *Cobitis taenia* Linné. — Щипавка. М. н: сиква, сикавка, секуша, секун, щипавка.

Щипавка — звичайна в р. Росі. В околиці м. Білої-Церкви ловлять часто. Окрім р. Росі зустрічається в її більших допливах, але не так численно. Так само зустрічається щипавка в р. Ірпені, Росаві, Гнилому Тикичі та їх допливах. По деяких допливах розповсюдження щипавки не досліджено. Будь-якого значення в харчуванні населення не відіграє.

РОДИНА: Сомуваті. — *Familia Siluridae*.

26. *Silurus glanis* Linné. — М. н: сім, сом.

Сом — численна риба р. Росі й зустрічається в ній скрізь по течії, що протікає на терені Білоцерківщини: від с. Борщагівки й до с. Хохітви. Проте розповсюдження його нерівномірне, бо соми оселяються лише по дуже глибоких місцях р. Росі, з повільною течією води. Але найулюбленишим місцем сомів є скалисті береги й дно річки. У ямах та щілинах цих скал соми ховаються підчас небезпеки й тут же відпочивають. З цих причин соми скупчуються у відповідних місцях, як от коло с. Филипчі, в околиці м. Білої-Церкви — „Глибичка“ та в самій Білій-Церкві — „Ксьондзєва скала“. Вниз по р. Росі такі місця будуть коло сіл: Синяви, Саварки („Попові скали“), м. Богуслав та с. Хохітва. В цих же місцях зустрічаються найбільші соми.

За відомостями рибалок, найбільшого сома піймали років 30 тому назад, коло с. Саварки в „Попових скалах“, що важив понад 80 кіло, а другого в той же приблизно час піймали в м. Білій-Церкві, що важив понад 30 кіло. Більших сомів у р. Росі, рибалки не пам'ятають, щоб будь коли ловились. За останні роки трапляються соми не більше 20 кіло**).

Щодо поширення сома по допливах р. Росі, то він зустрічається у р. Росці (до с. Кашперівки й рідко в Тетіївському ставку), у р. Роставиці поблизу гирла, бо вже в ставку с. Шамраївки нема, у р.

*) За схожість в'юна на гадюку, багато населення гидує вживати його на харчі.

**) Підчас повіді 1928 р. у „Глибичці“ піймали сома до 20 кіло. Деревенко Т. Я. 5 липня 1927 р. піймав сома у р. Росі, коло с. Саварки, що важив до 30 кіло.

Кам'янці теж поблизу гирла. Отже сом у р. Роставиці та Кам'янці є випадкова риба, куди здерідка запливає. В інших допливах р. Росі не зустрічається зовсім. В р. Ірпені, в околиці м. Корнина сом не зустрічається, а нижче не досліджено. В Росаві — тій частині, що протікає на Білоцерківщині — не зустрічається. У Гнилому Тикичі штучно розведений понад 30 років тому назад в ставках м. Ставищи, але умови життя в них для сома такі несприятливі, що навіть тепер зустрічаються лише поодинокі, невеликого розміру, особні. Звідси вони підчас весняної повіді, або й влітку після частих дощів, разом з водою запливали в інші ставки, що нижче м. Ставищ й у більших з них затримувались, як от у селі Затонському (Жидівська Гребля), Чаплинці. Проте умови життя в цих ставках не сприяли їхньому розмноженню, чому їх у Затонському ставку й тепер мало, а у с. Чаплинці, після того, як повідю зруйновано греблю у 1906 році, й зовсім не стало, хоч „менший“ ставок залишився й до цього часу (іноді трапляються невеликого розміру випадкові особні, що запливають з водою).

Для населення, що оселилося по берегах Росі, сома можна визнати за споживну рибу, бо особні в 2—4 кіло й тепер ловляться часто.

Нещодавно сом у р. Росі був численний, але за останні роки зменшується й тепер його залишилось, порівнюючи, небагато.

РОДИНА: Щукуваті. — Familia Esocidae.

27. *Esox lucius* Linné. — Щука. М. н.: щука, щупак, щуп'ок.

До численних та дуже поширених риб по водоймищах Білоцерківщини належить і щука. В р. Росі та її більших допливах щука зустрічається численно, як от Роська, Роставиця, Кам'янка, а по менших допливах концентрується по ставках, що на них утворені. Також численно щука зустрічається в Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі та їх допливах. Окрім цього щука зустрічається в невеликій кількості ще й по тих ставках та озерах, що залишилось від пересохлих річок. Проте численністю щука не дорівнюється до карася, линка, плітки тощо, бо в кожному водоймищі вона зустрічається, порівнюючи, в меншій кількості. В р. Росі щуки поширені нерівномірно, а скупчуються по скалистих або порослих зіллям місцях тому, що такі умови сприяють їхній хижацькій вдачі. За останні роки в р. Росі великі розміром особні не попадались, а найбільші з них важили понад 10 кіло*). Поруч з линком та пліткою, щуку потрібно визнати за споживну рибу.

РОДИНА: Окунюваті. — Familia Percidae.

28. *Lucioperca lucioperca* Linné. — Судак. М. н.: судак.

Судак — малочисленна риба р. Росі. В більших її допливах зустрічається поблизу гирла випадково, що свідчить про те, що сюди вони здерідка запливають (Роставиця, Кам'янка). В менших допливах зовсім не зустрічається. Щодо річок Ірпеня, Стугни, Росави, Гнилого Тикича та їх допливів, то судак там не зустрічається, а за відомостями рибалок його там ніколи й не було.

Підчас лову риби в Росі, судак попадається рідко, особливо вище м. Білої-Церкви, бо вниз по Росі судак зустрічається, порівнюючи, часто й добре вже відомий населенню села Саварки, Дибенець, а для населення

*) За літературними відомостями найбільшу щуку піймали у Німеччині, що важила 140 кіло (8 л. 30 х.); довжина її була понад 6 метрів й мала понад 267 років.

тих сіл, що розташовані ближче до верховини Росі, як от Погреби, Кошів, майже й зовсім невідомий, бо в цих місцях судак за останні роки зовсім не зустрічається.

За малочисленністю, будь якого значення в харчуванні населення Білоцерківщини не має.

29. *Perca fluviatilis* Linné.—Окунь. М. н.: окунь, дерун.

Численністю та поширенням, окунь дорівнюється до плітки, карася, линка тощо. Проте у ставках та невеличких річках з забрудненою водою окуня порівнюючи мало, як от ставки по допливах р. Росі: Торчиці, Таргану, Узинці, Гадючці тощо; так само по ставках р. Росави та й на Гнилому Тикичі по менших й забруднених ставках, як от у Веселому Куті, Чаплинці та інших. Зате по річках і ставках з чистою проточною водою, окунь розмножується численно й в де-яких з них вважається за найчисленнішу рибу, як от ставки на р. Росці, Роставиці, Кам'янці тощо. Взагалі ж окунь зустрічається на Білоцерківщині майже по всіх водоймищах.

За свою численність та поширення, окуня потрібно вважати за споживну рибу. Проте населенню не дуже подобається „костисте“ мясо окуня, через що рибні господарства з охотою замінюють його другою рибою (линок, карась), коли обставини дозволяють її розводити, а окуня вилковують (рибні господарства у Веселому Куті, Плятинцях тощо).

30. *Aserina serpua* Linné.—Йорж. М. н.: йорж, деркун, дерун, чепіжник.

По водоймищах Білоцерківщини йорж нечисленна, але дуже поширена риба. Зустрічається в р. Росі та її більших допливах, в р. Ірпені, Гнилому Тикичі. По річках та ставках тримається поруч з окунем, в зарослих зіллям місцях. Нерест відбувається в третій декаді квітня та на початку травня. За свою „костистість“ добре відомий серед населення, але за порівнюючу малочисленність на харчі вживається мало.

Familia Centrarchidae.

31. *Eupomotis aureus* Silver—Bass. Блакитний або канадський окунь.

Батьківщина цього чудового блакитного окуня—води Північної Америки, де він поширений в річках та озерах Канади і особливо багато його водиться в річці Місісіпі та її сточищі. До Європи вперше певну кількість завіз громадянин Бегг 1877 року і частину цих рибок передав до „Паризького товариства акліматизації“, а частину завіз до Англії. Перша спроба акліматизації блакитного окуня не мала успіху, через що його вдруге привіз 1887 року Еміль Бертран, якому пощастило акліматизувати його в околицях Версаля.

На Україну блакитного окуня, безперечно, завезли пізніше й як відомо, він був розведений, як що не вперше, то спочатку на Гуманщині, в численних ставках колишніх поміщиків Подгорських, що коло села Конели, на річці Конелі.

Восени 1927 року студ. Михайлюківна О. повідомила мене, що в ставках колишньої поміщиці Ханенкової, в селі Оленівці, Фастівського району на Білоцерківщині водиться чудернацька риба, яку місцеве населення прозиває „форелька“. Дослідження, що я зробив в червні місяці 1928 року, показали, що із згаданих вище ставків на р. Конелі і була перевезена молодь—„мальки“ блакитного окуня в 1908 р. в кількості 54.000 особнів, в спеціальних бочках, до села Оленівки. В Оленівці, є 4 ставки: самий верхній, або „Виницький“, другий— або „середній“, третій—„Курник“ та четвертий— „Стрихарівський“. Привезена молодь була посажена в „Виницький“ став—33.000, а в „середній“ 28.000 особнів

2. Виростові ставки — для своїх потреб, а якщо потрібно, то й для інших господарств.

3. Нагульні ставки — де б зростала молода риба та

4. Зимівляні ставки, в яких можна було б затримувати порядну кількість риби — запас дорослих самиць та самців для потреб не тільки свого, а навіть й інших господарств.

Такі зразкові господарства — розподільники — повинні бути обладнані й упорядковані за вимогами сучасної науки й утворюватися лише по тих місцях, де для цього найбільше сприяють природні умови й особливо для нерестового ставка, що в такому господарстві мусить відігравати актуальне значення.

е) Щоб налагодити рибне господарство округи й провадить його за певним планом, необхідно всі ставки передати кооперативним організаціям та сіль-господ. колективам, давши матеріальну допомогу на упорядкування ставок.

д) Звернути увагу державних та громадських організацій на цю галузь народного господарства, аби цим самим збільшити догляд над рибоводними господарствами з боку сільрад, земвідділів та й культурно-освітніх установ, як от школи, хати-читальні тощо.

2. В річкових господарствах,

Щодо річкових господарств, то на терені Білоцерківщини за сутю річкове господарство доводиться визнати лише р. Рось. Річки: Ірпень, Стугна, Росава, Гнилий Тикич та їх допливи в межах Білоцерківщини маловодні, з вузькою течією води, чому риба по них тримається переважно по ставках, що на них густо утворені.

За останні роки в р. Росі риба значно зменшилась. Про це особливо стверджують „старожили“ та рибалки поросся. Безперечно, що зменшення риби по таких „внутрішніх“ річках як Рось, в пореволюційні часи явище звичайне, бо в них протягом року ловили рибу, а тому навесні підчас нерести вилловлювали багато риби. Найбільше ж гинуло риби від гранат та бомб, що ними в часи громадської війни „глушили“ рибу по ямах — тих місцях річки, що були притулком для дорослих риб, які найбільше постачали ікри. От чому з кожним роком риби в Росі все меншає. А між тим Рось має 1230 гектарів водяної площі на терені Білоцерківщини й при раціональному річковому рибному господарстві, могла б забезпечити потребу ринка, принаймні тих селищ, що розташовані понад Россю.

Для піднесення річкового рибного господарства потрібно:

1. Заборонити ловити рибу підчас нерести.

2. Заборонити ловити рибу т канкою, особливо в часи зростання молоді.

3. Визначити рибні розплідники по відповідних для цього місцях й оголосити їх заповідниками, хоч би й місцевого значення й передати під догляд колективним організаціям. Такі розплідники на Росі тепер конче потрібні. Ті мілководні озера річища, що з'єднані невеликими струмочками з Россю, є місце нерести найціннішої риби, як от короп, карась, але молодь підчас її зростання вилловлюють т канкою або іншими рибальським приладдям, чому вона даремно пропадає. Такі місця й потрібно оголосити заповідниками, як це вже давно вживається на Дніпрі близько Києва (Конча-Заспа), та й по інших місцях його річища.

Вживши згаданих вище заходів до ставкового та річкового рибних господарств, швидко можна піднести рибне господарство на належну височінь по водоймищах Білоцерківщини.

Рибальство на Білоцерківщині.

Рибальство на Білоцерківщині перебуває в примітивному стані, що залежить від двох причин: а) відсутності водоймищ з великими обширами та б) географічного розташування. Першу причину викликає водороздільна лінія басейнів річок Дніпра та Південного Бога, що проходить по середині Білоцерківщини. Гнилий Тикич, що починається коло села Сніжок, Ставищанського району, належить до системи річок Південного Бога, тоді як всі інші річки та й р. Рось з своїми допливами є допливи р. Дніпра. З цих причин рельєф дуже розчленований, багато є долин, якими вода стікає до річок, а тому тут мало водоймищ, що мають площу понад 200 гектарів.

Таких ставків на Білоцерківщині нараховується мало. Найбільший з них Тетіївський, на річці Росці — допливі Росі, що має площу 204 гект., другий Сущанський — на р. Ірпені, що має 196,6 гект., третій — коло с. Затонського, на р. Гнилому Тикичі, що має 202 гектари. Решта ставків площею менші і навіть найрибніші ставки, з добре поставленим рибним господарством, як от в с. Татаринівці має лише 22 гектари, в с. Антонів — $14\frac{1}{2}$ гект. й інші мають порівнюючи невелику площу. Це становить рибалок в умови, що не потребують добре удосконаленої снасти та засобів лову.

Другою причиною є географічне розташування Білоцерківщини, від якої на далеких просторах відсутні великі річки, озера, моря й це призводить до того, що людність користуються застарими саморобними рибальськими приладдями і давніми засобами лову.

Проте, нераціональне хижацьке рибальство, навіть за такого стану, призводить до швидкого зменшення риби в р.р. Росі, Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі та їх допливах. Найбільшою причиною такого нищення — це є ловля риби підчас її нерести. І хоч за останніх років заборонено ловити рибу в часи її нерести проте рибалки й людність не зовсім додержуються цієї вимоги й крадькома ловлять вночі по тих місцях, де це можливо. Подруге, ловля „тканицею“, що вважають її за „безобідну“ снасть, приносить величезну шкоду, бо нею численно виловлюється молодь. І кінець кінцем мочіння конопель по невеликих річках і особливо по ставках — головних місцях розпліднення риби для наших річок — дуже забруднює воду, чому гине багато не лише молоді, а навіть і дорослі риби, що теж спричиняється до кількостного зменшення риби.

На Білоцерківщині рибу ловлять переважно в ті часи року, коли водоймища не вкриті кригою. Зимою ж ловлять дуже мало та й то здебільшого у ставках, по добре обізнаних місцях — зимових стоянках риби. З цих причин і рибальське приладдя зустрічається лише те, що ним можна ловити рибу з човна чи вблід. Найчастіше вживається таке приладдя:

1. Поріжна сітка. Цією сіткою рибалки найчастіше ловлять рибу так в річках, як і в озерах та ставках, що штучно утворені на

З цього часу блакитний окунь став розмножуватись у цих ставках безперервно аж до цього часу.

За рибним господарством доглядав громадянин Верес Стратій, що й тепер мешкає в селі. За його переказом відомо, що перед посадкою молоді були виловлені хижі риби в цих двох ставках і залишались тільки: плітка, линок, карась, верховідка та в невеликій кількості коропи. З цих двох ставків блакитний окунь не випускався в нижчі ставки. З цією метою підчас весняної повіді на греблях розставлялися густі сітки, щоб блакитний окунь не зміг пливати вільно за водою в нижчі ставки. Ретельність обереганя блакитного окуня призводила до того, що він весь час залишався тільки в двох згаданих ставках, і навіть в суміжному третьому (Курнику) зустрічались випадкові поодинокі особні, а в найнижчому „Стрихарівському“ і зовсім не було. З 1908 до 1918 року в цих ставках, що трималися в певній чистоті та догляді, блакитного окуня розвелось надзвичайно багато. За часів революції догляд за блакитним окунем припинився, чому підчас повіді 1919—20 років і аж до цього часу блакитний окунь вільно перепливає з водою в сусідні ставки і далі, в ставки села Мотовилівки, що утворені на річці Стугні, а потім і по річці Стугні, що впадає коло Трипілля в Дніпро. Треба сказати, що головним місцем розмноження блакитного окуня й до цього часу є два верхні ставки, куди він був посаджений раніш, бо не дивлячись на вільний його доступ в сусідні ставки і в річку Стугну через зруйновані греблі, він там зустрічається, порівнюючи, рідко, що певно залежить від нерівної боротьби з хижими рибами. Проте в місцях його численного розмноження (в верхніх ставках) окунь, очевидно, нищать інші риби, особливо їх ікру та молодь, бо вони в цих ставках численно не збільшуються, а навпаки, за спостереженням місцевих рибалок, зменшуються.

Біологія блакитного окуня, навіть в акліматизованому стані своєрідна. За спостереженням місцевих рибалок й моїми, блакитний окунь вдень тримається на глибинах, або в зарослих місцях, але ранком і вечером виходить на обміли, береги за здобиччю. Поведінкою необережний, чому його легко ловити тканкою, саком і іншими приладдями вброд. Багато його збирається по рівчаках, заводях, що з'єднані з ставком, де він відпочиває й харчується. В цих місцях його найбільше ловлять. Крім цього, він охоче ловиться на вудку, але переважно „на черви“ і дуже рідко на інший поживок (хліб, лемішка тощо). Нересть у блакитного окуня відбувається в червні місяці (спостереження 1928 року). 26-го червня 1928 р. мені довелось спостерігати величезні зграї блакитного окуня в „Виницькому“ ставку, на самому березі, бо наближаються вони так близько до суходолу, що навіть видно спинні плавники. Виловлені тут же особні були обох статів, бо виявилось, що при тисненні у самців на черевце виходило молочко, а у самиць ікра, що й свідчило про час нересту.

Спостереження протягом 3-х місяців над 4-ма окунями, посаженими в акваріум, виявило, що живуть вони між собою не в згоді. Найбільший самець завжди ганяється за меншими від себе і хоч і не шкодить їм, але все ж таки заганяє їх в куток акваріуму, в густу траву, де вони спокійно стоять і лише з примусу залишають свій притулок.

В акваріумі з охотою поїдають земляні черви, дрібніенькі кусочки м'яса й ікру, яка їм давалась для спроби. Впущені мальки верховодки до 4-х сантиметрів завдовжки, жили з блакитним окунем протягом 4-х місяців без всяких пошкоджень, що свідчить про недоладність хижака та про те, що він харчується лише зовсім дрібними мальками й ікрою, про що оповідали рибачки.

Розміром блакитний окунь в Оленівських ставках невеликий. З виміряних мною 20 зрілих особнів, середня рівняється.

Довжина (L) = 8,2 см.
 Довжина без хвоста (l) = 6,5 см.
 Висота (H) = 2,9 см.

Плавники:
 спинний (D) X—12
 анальний (A) III—11 (12)
 грудний (P) 13
 черевний I—5
 хвостовий (C) 18 (20)

1. 1. 38 $\frac{5}{10}$ (11) 40.

За відомостями рибалок в цих же ставках зустрічаються особні розміром до 15—20 сантимет. завдовжки, але порівнюючи дуже рідко, а в ставку села Мотовіловки, що на річці Стугні, доходять навіть до 25—30 сантимет. завдовжки, хоч правда, їх там зовсім мало.

Треба сказати, що ставки в селі Оленівці, в яких тепер перебуває блакитний окунь, не чистяться й дуже забруднені. Вода від намулу мутна, в якій розмножилось дуже багато водорослів, від чого вона має зелений колір. Це вже становить блакитного окуня в дуже несприятливі умови, від чого, певно, й залежить його зріст. Варто було б ці ставки оголосити державними заповідниками й привести їх до належного стану. Разом з тим цікаво дослідити його розповсюдження і численність в річці Стугні й навіть у Дніпрі, щоб дізнатись, як він за 20 років пристосувався до оточення і своїх соживців, а також виявити його споживну вартість в нормальних умовах, бо й до цього часу блакитного окуня вважають за акваріумну рибу прихильників природи.

РОДИНА: Бичкуваті. — *Familia Gobiidae.*

32. *Gobius fluviatilis* Pallas. — Бичок-бабка. М. н.: бабка, бубир, „пічкур“.

У р. Росі та її більших допливах бичок-бабка звичайна риба, але мало помітна тому, що завжди тримається на дні річки, по глибоких місцях. Так же само бабка зустрічається в Ірпені, Росаві, Гнилому Тикичі та їх більших допливах. По малих допливах, де коблик зустрічається, порівнюючи, часто, бабка не спостерігалась, що свідчить про менше її поширення у водоймищах Білоцерківщини (Узинка, Гадючка тощо).

Хоч населення бабку й вживає на харчі, але через малий розмір та численність особливого значення не має.

33. *Gobius fluviatilis* aberr. *nigra* Kessler. — Чорна бабка.

В р. Росі знайдена ще й чорна аберация бичка, але зустрічається значно рідше. Ні в допливах Росі, ні в Ірпені, Росаві, Гнилому Тикичі та їх допливах чорної бабки не знайдено.

34. *Lota lota* Linné. — Миньок річний. М. н.: миньок, миньок, меньок.

Миньок річний — нечисленна риба р. Росі та її більших допливів: Роставиці, Кам'янки, але й в останні запливає недалеко від гирла. По інших допливах не зустрічається, принаймні, останніми роками. У р. Росі миньок поширений нерівномірно, а концентрується головніше по скелястих місцях, з швидкою течією води та коло гребель в лотоках, де „шумує“ вода.

Так само миньок зустрічається в Ірпені та Гнилому Тикичі. В останньому невеликі особні зустрічаються лише в ставках коло сіл Затонського, Веселого-Кута та Чаплинки, а вище до верховини не знайдено.

По водоймищах Білоцерківщини миньок риба малочисленна й розміром невелика. Виловлені особні за останні роки досягали лише 1—2 кіл.

Через малочисленність та мале поширення, миньок будь-якого споживного значення не має.

ТАБЛИЦЯ ПОШИРЕННЯ РИБ ПО

№№ по порядку	НАЗВА НАУКОВА	НАЗВА УКРАЇНСЬКА	Р О С Ї				
			Підструга (Красноріччя)	Роська	Молочна	Рубченка (Фоса)	
1	<i>Rutilus rutilus</i> L.	Плітка	+	+	+	+	+
2	<i>Rutilus frisii</i> N.	Виризуб	+	-	-	-	-
3	<i>Leuciscus leuciscus</i> L.	Ялець	+	-	+	-	-
4	<i>cephalus</i> L.	Головень	+	-	+	-	-
5	<i>borysthenicus</i> Kessl.	Бобирець	+	-	+	+	-
6	<i>Scardinius erythrophthalmus</i> L.	Краснопірка	+	+	+	-	-
7	<i>Aspius aspius</i> L.	Білизна	+	-	?	-	-
8	<i>Leucasp. delineat.</i> L.	Вівсянка	+	+	+	+	?
9	<i>Tinca tinca</i> L.	Лин	+	+	+	+	+
10	<i>Gobio gobio</i> L.	Коблик	+	+	+	+	+
11	<i>Barbus barbus borysth.</i> Dyb.	Марена	+	-	?	-	-
12	<i>Alburnus chalcoid</i> G.	Шамає	?	-	-	-	-
13	<i>Al. alburnus</i> L.	Верховодка	+	+	+	+	-
14	<i>Blicca bjoerkna</i> L.	Плоскирка	+	-	+	-	-
15	<i>Abramis brama</i> L.	Лящ	+	-	+	-	-
16	<i>Ab. ballerus</i> L.	Синець	+	-	+	-	-
17	<i>Vimba vimba</i> L.	Рибець	+	-	+	-	-
18	<i>Rhodeus sericeus</i> L.	Пукас	+	+	+	+	+
19	<i>Carassius carassius</i> L.	Карась	+	+	+	+	+
20	<i>C. car. m. gibelio</i> Bl.	Срібний карась	?	-	?	-	-
21	<i>Cyprinus caprio</i> L.	Короп	+	+	+	+	?
22	" " " "	Короп галицький	+	+	+	+	?
23	<i>Nemachil. barbatul</i> L.	Слизик	+	+	+	+	+
24	<i>Misgurnus fossilis</i> L.	В'юн	+	+	+	+	?
25	<i>Cobitis taenia</i> L.	Щипавка	+	+	+	?	-
26	<i>Silurus glanis</i> L.	Сом	+	-	+	-	-
27	<i>Esox lucius</i> L.	Щука	+	+	+	+	-
28	<i>Lucioperca lucioperca</i> L.	Судак	+	-	-	-	-
29	<i>Perca fluviatilis</i> L.	Окунь	+	+	+	+	-
30	<i>Acerina cernua</i> L.	Йорж	+	+	+	-	-
31	<i>Eupomotis aureus</i> S.-B.	Блакитний окунь	?	-	?	-	-
32	<i>Gobius fluviatilis</i> P.	Бабка-бичок	+	+	+	+	-
33	<i>G. fluv. aber nigra</i> Kessl.	Бабка чорна	+	-	-	-	-
34	<i>Lota lota</i> L.	Миньок	+	-	-	-	-

Покажчик латинських назов.

		Стор.			Стор.
1.	<i>Abramis ballerus</i> L.	10	19.	<i>Leucaspius delineatus</i> Heck.	8
2.	” <i>brama</i> L.	10	20.	<i>Leuciscus borysthen.</i> Kessl.	7
3.	<i>Acerina cernua</i> L.	15	21.	” <i>cephalus</i> L.	6
4.	<i>Alburnus alburnus</i> L.	9	22.	” <i>leuciscus</i> L.	6
5.	” <i>calcoides</i> G.	10	23.	<i>Lota lota</i> L.	17
6.	<i>Aspius aspius</i> L.	8	24.	<i>Lucioperca lucioperca</i> L.	14
7.	<i>Barbus barbus borysth.</i> Dyb.	9	25.	<i>Misgurnus fossilis</i> L.	13
8.	<i>Blicca bjoerkna</i> L.	10	26.	<i>Nemachilus barbatulus</i> L.	12
9.	<i>Carassius carassius</i> L.	11	27.	<i>Perca fluviatilis</i> L.	15
10.	” <i>morpha gibelio</i> Bl.	11	28.	<i>Rhodeus sericeus</i> L.	11
11.	” ” <i>humilis</i> Heck.	12	29.	<i>Rutilus frisii</i> Nord.	6
12.	<i>Cobitis taenia</i> L.	13	30.	” <i>rutilus</i> L.	5
13.	<i>Cyprinus carpio</i> L.	12	31.	<i>Scardinius erythrophthalmus</i> L.	7
14.	<i>Esox lucius</i> L.	14	32.	<i>Silurus glanis</i> L.	13
15.	<i>Eupomotis aureus</i> S.-B.	15	33.	<i>Tinca tinca</i> L.	8
16.	<i>Gobio gobio</i> L.	9	34.	<i>Vimba vimba</i> L.	10
17.	<i>Gobius fluviatilis</i> P.	17			
18.	” ” <i>aber. nigra</i> Kes.	17			

Покажчик українських назов.

		Стор.			Стор.
Бабка	17	Карась срібний	11	Плітка-синьогубка	10
Байструк	10	Карась озерний	12	Плоскирка	10
Безлуский пічкур	12	Клень	6	Плотиця	5
Бібла	5	Кленьок	6	Плотичка	5
Білизна	8	Коблик	9	Лукас	11
Білюга	8	Короп	7	Пискун	13
Блакитний окунь	15	Краснопірка	12	Рибець	10
Бобла	5	Краснопер	7	Секуша	13
Бобирець	7	Лин	8	Секун	13
Бубир	17	Линь	8	Селява	10
Бичок	17	Лоскирка	10	Серебряний карась	11
Веризуб	6	Лящ	10	Сім	13
Верховодка	9	Марена	9	Слизик	12
Верховод	9	Марина	9	Сокирка	11
Вівсянка	8	Маринка	9	Сом	13
Вирозуб	6	Меньок	17	Судак	14
В'юн	13	Мілька	8	Сиква	13
В'ялець	6	Мульга	8	Сикавка	13
Гірчак	11	Мулька	8	Синець	10
Головень	6	Миньок	17	Чепіжник	15
Деркун	15	Мирон	9	Чорна-бабка	17
Дерун	15	Оклень	6	Чорнуха	7
Довгулька	8	Окунь	15	Шамая	10
Йорж	15	Окунь блакитний	15	Щука	14
Калинівка	7	Оселедець	9	Щупак	14
Калинка	7	Пічкур	9,17	Щупок	14
Канадський окунь	15	Піскар	9	Щипавка	13
Карась	11	Плітка	5		

Стан та перспективи рибного господарства на Білоцерківщині.

На Білоцерківщині маємо порівнюючи багато, хоч і з невеликими обширами, ставків. Більшість з них утворилась на допливах р. Росі. Окрім того ставки є на р.р. Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі та їх допливах, а також і по тих долинах, що залишилися від колишніх, вже пересохлих річок. Загалом водяна площа на Білоцерківщині становить 8740 гект.*), з яких на р. Рось з ставками на ній припадає 1230 гектарів, а на „замкнені“ водоймища-ставки, що утворені на малих річках в кількості 268 шт. залишається 7510 гектарів. Отже на Білоцерківщині значна частина водяної площі припадає на замкнені водоймища, що дуже сприяє ставковому рибному господарству з культурними породами (видами) риб.

По районах ставки розподіляються:

ТАБЛИЦЯ № 1**)

№№ по пор.	НАЗВА РАЙОНІВ	Кільк. во- доймищ.	Площа водойм. в гект.	Стан водоймищ		
				Справних (в гекторах)	Потрібують ремонту	Зруйнованих зовсім
1	Білоцерківський	18	632.59	497.09	130.04	5.46
2	Богуславський	16	63.70	—	63.70	—
3	Велико-Половецький	14	441.93	331.03	71.56	39.34
4	Володарський	23	253.26	66.80	193.61	2.85
5	Гребінський	13	486.50	182.86	218.74	84.90
6	Корнинський	18	733.95	134.95	370.29	227.11
7	Миронівський	9	245.81	108.00	59.00	78.81
8	Попелянський	22	1036.67	313.60	479.95	154.07
9	Рокитянський	13	514.03	8.74	505.29	—
10	Сквирський	27	704.16	349.91	128.41	225.84
11	Ставищанський	13	296.36	48.92	241.44	—
12	Тарашанський	19	421.17	231.06	174.55	15.56
13	Тетіївський	20	561.71	219.05	257.28	85.38
14	Узинський	21	160.01	1.64	143.11	5.26
15	Фастівський	22	975.39	393.19	524.14	146.47
	РАЗОМ . .	268	7510	2876.84	3591 11	1072.05

*) За матеріалами Білоцерківського Окружного Земвідділу.

**) Водяна площа подається за матеріалами Окрземвідділу в орієнтованих числах тому, що тепер переводиться точний облік по округу.

З цієї таблиці видно, що багато водоймищ на Білоцерківщині не впорядковано, а тому вони не використовуються для рибного господарства. Частина водоймищ, що показана в колонці „справних“ теж перебуває в не цілком задовільному стані, бо більшість з них має багато мулу, що товстою верствою вкриває дно. З таких водоймищ, що особливо забруднені, будуть майже всі ті, які утворені на Гнилому Тикичі, як от ставок коло с. Чаплинки, у с. Веселому Куті, Брилівці й навіть в самих Ставищах. За дослідженням ставка в с. Веселому Куті виявилось, що в ньому місцями до 2-х метрів завтовшки відклався мул, а це звичайно призводить до того, що незначне збільшення швидкості води, як це буває літом після дощів, робить її каламутною й багато риби даремно гине. Більшість же споживної риби й зовсім не може перебувати в таких умовах, от чому тут зустрічаються тільки линок, карась та й то в невеликій кількості. Щодо ставків інших річок, то справа теж не зовсім добра, як от ставки на р. Унаві коло Фастова, на Стугні в с. Оленівці та Мотовилівці, Росаві в с. Карапишах та й по менших допливах р. Росі. Більшість з них мають мулувате дно. Ті ставки, що утворені на невеликих струмочках, заростають зіллям, а в воді розводиться дуже багато гробачків, ріжних комах та мікроскопічних водорослів, від чого вода в них літом брудна, „зелена“, в якій, безперечно, надзвичайно тяжкі умови життя. Особливо такий стан ставків виразно помічається по верховинах річок Стугни — ставки с. Оленівки, Росави — с. Карапиші, Гнилого Тикича — Ставище, Молочної — Пятигори, Торчиці — Плотинці й інші.

Такий стан більшості водоймищ Білоцерківщини повстав у наслідок громадянської війни, що тривала тут порівнюючи довгий час. Тоді ж греблі руйнувались природніми стихіями й ніхто їх не ремонтував, рибу вилловлювали круглий рік в необмеженій кількості, що призвело до швидкого зменшення риби не лише в замкнених водоймищах, а навіть у р. Росі та її більших допливах.

Лише з утворенням на початку 1923 року окружного центру в м. Білій-Церкві, рибне господарство стало відроджуватися, а водоймища опорядковувалися й цим самим їм надавали нормального стану. Швидкість зростання рибних товариств пореволюційного часу видно з таблиці

ТАБЛИЦЯ № 2.

Роки	Кількість рибоводних товариств	Кількість членів товариства	Площа ставків, що знаходиться в користу- ванні т-в (в гектарах)
1923	1	10	7,6
1924	14	297	421,06
1925	23	516	605,06
1926	25	577	625,00
1927	75	2400	3200,06
1928	82	2645	3500,06

Особливо буйне зростання рибоводних товариств припало на 1927 р., що зв'язано з виданням декрету ВУЦВК від 11/VIII 26 р., за яким всі ставки повинні бути передані в трудове користування організаціям чи установам на умовах поліпшення ставкового господарства.

Отже половина водяної площі замкнених водоймищ на початок 1929 року припадає до розпорядження й під догляд організованого населення Білоцерківщини, що згуртувалось в меліоративні та рибоводні кооперативні об'єднання. Це дуже сприятиме плановому рибному господарству округи на майбутнє. Безперечно, що сучасний стан не може бути визнаний за достатній й відповідним органам потрібно подбати, щоби вся водяна площа, всі водоймища перейшли від приватника, а також й зовсім покинуті напризволяще, під догляд сільсько-господарських кооперативних організацій. Теж саме доводиться сказати й про річку Рось. В багатьох місцях Рось залишається без всякого догляду протягом року, а через це тут ловлять рибу під усяку пору року. Наслідком такого становища риба в р. Росі швидко зменшується. Особливо це помітно серед тієї риби, що запливає для нерести на обміли, порослі травом: заводі, як от короп, карась тощо. Підчас нерести в цих місцях її багато виловлюють, а далі виловлюють молодь (мільку) й цим самим не дають поновити знищену й виловлену рибу минулими роками.

При такому стані рибництва потреба людности, безперечно, не задовольняється тією рибкою, що її ловлять у водоймищах. От чому свіжу рибу на Білоцерківський ринок привозять з Дону чи з інших місць, де гарно розвинена рибна промисловість.

Проте правдиво налагоджене рибне господарство по водоймищах Білоцерківщини дало б значно більше риби й не тільки задовольнило б потреби людности, а навіть можна було б експортувати в інші округи, великі міста України тощо.

Таке твердження виправдовується великою водяною площею, що на Білоцерківщині досягає 8740 гектарів. При звичайному господарюванні така площа давала б щороку приросту риби на-круг 1398,4 тонн, або 87.400 пудів, що замінило на харчі коло 5.000 штук свійської худоби. При добре поставленому ставковому господарстві з культурною породою риб, як от галиційський короп, цей приріст можна збільшити в 2—3 рази, а по деяких ставках навіть в 4 рази. Така кількість риби змогла б цілком задовольнити потреби людности, а частину можна було б вивезти за межі округи.

Отже, перспективи рибного господарства на Білоцерківщині, дуже широкі й для здійснення їх в першу чергу потрібно:

1. В ставкових господарствах:

а) Обслідувати всі ставки округи, щоби виявити їх придатність для рибництва.

б) Забруднені ставки з мулистим дном за чергою чистити й осушувати, після чого садити в них галиційського коропа. В тих же ставках, де зараз згідно з планом не можна осушити дно, потрібно розводити ті риби, що дають, порівнюючи, великий річний приріст, навіть в не зовсім чистих ставках, як от карась, лин тощо.

в) Відремонтовані ставки для розведення коропа повинні мати подвійного мніха (водоспуска) до спуску верхньої й спідньої холодної води, що відіграє велику роль в такому господарстві. Подвійний спуск особливо необхідний по тих ставках, що стоять поблизу або на самих джерелах з холодною водою.

д) В різних пунктах округи потрібно організувати 3—4 зразкові рибні господарства, щоби постачати всі інші культурною породою риб. Такі господарства повинні мати:

1. Нерестові ставки з великими обширами, що в них можна було б розводити молодь (мільку) для потреб певного району.

2. Виростові ставки—для своїх потреб, а якщо потрібно, то й для інших господарств.

3. Нагульні ставки—де б зростала молода риба та

4. Зимівляні ставки, в яких можна булоб затримувати порядну кількість риби—запас дорослих самиць та самців для потреб не тільки свого, а навіть й інших господарств.

Такі зразкові господарства—розподільники—повинні бути обладнані й упорядковані за вимогами сучасної науки й утворюватися лише по тих місцях, де для цього найбільше сприяють природні умови й особливо для нерестового ставка, що в такому господарстві мусить відігравати актуальне значення.

е) Щоб налагодити рибне господарство округи й провадить його за певним планом, необхідно всі ставки передати кооперативним організаціям та сіль-господ. колективам, давши матеріальну допомогу на упорядкування ставоків.

д) Звернути увагу державних та громадських організацій на цю галузь народного господарства, аби цим самим збільшити догляд над рибоводними господарствами з боку сільрад, земвідділів та й культурно-освітніх установ, як от школи, хати-читальні тощо.

2. В річкових господарствах,

Щодо річкових господарств, то на терені Білоцерківщини за сучасного річкового господарства доводиться визнати лише р. Рось. Річки: Ірпень, Стугна, Росава, Гнилий Тикич та їх допливи в межах Білоцерківщини маловодні, з вузькою течією води, чому риба по них тримається переважно по ставках, що на них густо утворені.

За останні роки в р. Росі риба значно зменшилась. Про це особливо стверджують „старожили“ та рибалки поросся. Безперечно, що зменшення риби по таких „внутрішніх“ річках як Рось, в пореволюційні часи явище звичайне, бо в них протягом року ловили рибу, а тому навесні підчас нерести вилловлювали багато риби. Найбільше ж гинуло риби від гранат та бомб, що ними в часи громадської війни „глушили“ рибу по ямах—тих місцях річки, що були притулком для дорослих риб, які найбільше постачали ікри. От чому з кожним роком риби в Росі все меншає. А між тим Рось має 1230 гектарів водяної площі на терені Білоцерківщини й при раціональному річковому рибному господарстві, моглаб забезпечити потребу ринка, принаймні тих селищ, що розташовані понад Россю.

Для піднесення річкового рибного господарства потрібно:

1. Заборонити ловити рибу підчас нерести.

2. Заборонити ловити рибу т канкою, особливо в часи зростання молоді.

3. Визначити рибні розплідники по відповідних для цього місцях й оголосити їх заповідниками, хоч би й місцевого значення й передати під догляд колективним організаціям. Такі розплідники на Росі тепер конче потрібні. Ті мілководні озера річища, що з'єднані невеликими струмочками з Россю, є місце нерести найціннішої риби, як от короп, карась, але молодь підчас її зростання вилловлюють т канкою або іншими рибальським приладдям, чому вона даремно пропадає. Такі місця й потрібно оголосити заповідниками, як це вже давно вживається на Дніпрі близько Києва (Конча-Заспа), та й по інших місцях його річища.

Вживши згаданих вище заходів до ставкового та річкового рибного господарств, швидко можна піднести рибне господарство на належну височину по водоймищах Білоцерківщини.

Рибальство на Білоцерківщині.

Рибальство на Білоцерківщині перебуває в примітивному стані, що залежить від двох причин: а) відсутності водоймищ з великими обширами та б) географічного розташування. Першу причину викликає водороздільна лінія басейнів річок Дніпра та Південного Бога, що проходить по середині Білоцерківщини. Гнилий Тикич, що починається коло села Сніжок, Ставищанського району, належить до системи річок Південного Бога, тоді як всі інші річки та й р. Рось з своїми допливами є допливи р. Дніпра. З цих причин рельєф дуже розчленований, багато є долин, якими вода стікає до річок, а тому тут мало водоймищ, що мають площу понад 200 гектарів.

Таких ставків на Білоцерківщині нараховується мало. Найбільший з них Тетіївський, на річці Росці — допливі Росі, що має площу 204 гект., другий Сущанський — на р. Ірпені, що має 196,6 гект., третій — коло с. Затонського, на р. Гнилому Тикичі, що має 202 гектари. Решта ставків площею менші і навіть найрибніші ставки, з добре поставленим рибним господарством, як от в с. Татаринівці має лише 22 гектари, в с. Антонів — 14 $\frac{1}{2}$ гект. й інші мають порівнюючи невелику площу. Це становить рибалок в умови, що не потребують добре удосконаленої снасти та засобів лову.

Другою причиною є географічне розташування Білоцерківщини, від якої на далеких просторах відсутні великі річки, озера, моря й це призводить до того, що людність користуються застарими саморобними рибальськими приладами і давніми засобами лову.

Проте, нераціональне хижацьке рибальство, навіть за такого стану, призводить до швидкого зменшення риби в р.р. Росі, Ірпені, Стугні, Росаві, Гнилому Тикичі та їх допливах. Найбільшою причиною такого нищення — це є ловля риби підчас її нерести. І хоч за останніх років заборонено ловити рибу в часи її нерести проте рибалки й людність не зовсім додержуються цієї вимоги й крідькома ловлять вночі по тих місцях, де це можливо. Подруге, ловля „тканицею“, що вважають її за „безобідну“ снасть, приносить величезну шкоду, бо нею численно виловлюється молодь. І кінець кінцем мочіння конопель по невеликих річках і особливо по ставках — головних місцях розпліднення риби для наших річок — дуже забруднює воду, чому гине багато не лише молоді, а навіть і дорослі риби, що теж спричиняється до кількостного зменшення риби.

На Білоцерківщині рибу ловлять переважно в ті часи року, коли водоймища не вкриті кригою. Зимою ж ловлять дуже мало та й то здебільшого у ставках, по добре обізнаних місцях — зимових стоянках риби. З цих причин і рибальське приладдя зустрічається лише те, що ним можна ловити рибу з човна чи вбхід. Найчастіше вживається таке приладдя:

1. Поріжна сітка. Цією сіткою рибалки найчастіше ловлять рибу так в річках, як і в озерах та ставках, що штучно утворені на

невеликих допливах Росі, Ірпеня тощо. Поріжною сіткою рибалки ловлять поодинокі, як от на Гнилому Тикичі та в невеликих водоймищах (Роставиця, Роток, Насташка та інші), або вдвох, як це часто помічається на р. Росі. В такому випадкові сітки зв'язуються до купи, й вже довжина їх сягає до 28—30 метрів, що дає змогу захопити більші обшири по заводях та порослих берегах р. Росі. До таких розкинутих сіток риба заганяється „бовтом“, і розполохана риба зустрігає в вічках сітки, а велика зупиняється в „поріжі“. Цими сітками ловлять лише велику рибу, бо хоч трапляються й густі поріжні сітки і призначені вже на меншу рибу, але вживаються значно рідше.

2. Волочок. По неглибоких місцях р. Росі та інших рибних водоймищ, волочком ловлять „вбрід“. Цей спосіб лову переважає межі людності, бо рибалки чи рибні т-ва цим способом лову не користуються тому, що він не зручний та й потребує не менше двох осіб для лову. „Вбрід“ ловлять тими волочками, що мають до 10 метрів завдовжки, з невеличкими вічками. На р. Росі та по інших просторах водоймищах вживають волочків завдовжки 20—30 метрів. Такими волочками користуються рибалки й ловлять рибу обкидаючи заводі й витягаючи на берег. Такі волочки особливо поширені серед рибалок тих сіл, що лежать по Росі нижче від м. Білої-Церкви: Синява, Пруси, Саварка, Синиця, м. Богуслав тощо. Цю снасть доводиться визнати за шкідливу тому, що витягаючи її на берег, завжди забираються й водорослі, межі якими „кишить“ молодь (мальки) корисних і споживних риб й тут же даремно гине у висохлих на березі водорослях

3. Сітка-невід. Під цією назвою знають дуже довгі сітки (не поріжні) до 100 й більше метрів, що ними ловлять рибу по просторах водоймищах, незарослих водорослями та ріжним зіллям.

Користуються неводом лише підчас лову й одбору порід риб в рибних господарствах.

Отже це приладдя не масове, а є тільки в деяких рибних господарствах, що обслуговують на заклик й інші підчас потреби.

4. Ятер. (М. н, ятір, ятірь, ятер). Ятер—поширене серед людности риболовне приладдя, що вживається для лову так в річках, як і по ставках. „Ставлять“ ятері звичайно на ніч, а то й просто вдень межі зіллям, в якому навмисне прокошують дорожки, по яких би плавала риба й, упершись в крило ятерця, проходила через устéнок в „куль“ ятерця. Вживаються ятері на двоє крил й на два кулі, що зветься „паровиці“, а то й просто один куль з невеликим крилом. Остання форма вживається, але значно рідше. Ятері досить поширені на Білоцерківщині.

5. Тканка. (М. н. тканиця). Тканка—саморобне, дуже поширене риболовне приладдя серед людности Білоцерківщини. Розмір її дорівнюється до невеликого волочка, а саме до 10 метрів (звичайно 6—8 метр.). „Плашка з саморобних ниток“ остільки густа, що через її вічка ледве проходить вода, а молодь (мальки) навіть найменші проходити не можуть. Ловлять рибу тканкою вбрід понад берегом та неглибоких місцях річок, ставків тощо.

Тканку доводиться визнати за найшкідливіше риболовне приладдя тому, що нею ловлять рибу переважно по обмілах в ті часи, коли там збираються численно мальки (молодь) після свого народження. Майже всіх мальків виловлюють тканкою, а частина їх даремно гине в тому зіллі, що його витягають тканкою на берег, де воно засихає.

Можна з певністю сказати, що зменшення риб в річках та інших водоймищах Білоцерківщини й найбільшій мірі залежить від того, що ловлять тканкою рибу в червні—серпні місяцях, себто в той час, коли

молодь, зростаючи, тримається межі зіллям, по мілких місцях річок, заводях, ставках тощо.

Підчас досліджування водоймищ Білоцерківщини (Рось, Ірпень, Гнилий Тикич тощо) не один раз мені доводилось спостерігати такий хижацький лов риби. Населенням поросся, Гнилого Тикича тощо, наловлювало повні відра „дрібної“, як кажуть, „нікому непотрібної“ риби, а справді там, oprіч пукасів та вівсянки, зустрічались сотнями молодь (мілька) плітки, головня, коропа, линка й інших дуже корисних риб.

Отже, на нашу думку, раціональним засобом до поліпшення рибного господарства на Білоцерківщині є категорична заборона ловити рибу тканкою, принаймні, в часи зросту молоді. Та, як оповідає населення, „непотрібна риба“, що попадає сотнями й тисячами в відра, через 3—5 років дада б сотні пудів риби, а пукасі та вівсянка, що зовсім несмачна риба, корисна для наших водоймищ тим, що нею годується корисніша й споживна риба, як от щука, окунь й інші риби.

6. Сак (сачок, хватка, підсак, підсака).

Сак — досить поширене риболовне приладдя серед людности Білоцерківщини. Проте в ріжних місцях сак має неоднакову форму й величину, чому й місцеві назви в зв'язку з цим теж міняються. Цим приладдям ловлять рибу в зіллі, по стрімких (кручуватих) берегах, під кущами лози, що росте у воді, тощо. Рибу в сак заганяють „бовтом“, або просто ногами — „топтом“, обрвівши певний простір попереду отвору сака. Особливо ним користуються підчас весняної повіді та дошовим літом, коли вода виходить з своїх звичайних берегів й розливається по луках, а риба збирається по ямах на цих луках, чому її найзручніше ловити в цей час саком. Це приладдя треба теж залічити до шкідливих, але зважаючи на те, що ним ловлять рибу сезоново, а в звичайний час наловити багато риби (навіть молоді) досить трудно, тому дорівнювати його до тканки не можна.

7. Павук (павучок).

Павук — малопоширене риболовне приладдя серед населення поросся. По допливах Росі та менших річках Білоцерківщини, населення павука не вживає, ва винятком Роставиці (с. Шамраївка). Подібно до сака, павука вживають переважно підчас повіді. Використовують рідко, а тому будь-якого значення не має.

З іншого риболовного приладдя, що вже виробляють з лози, потрібно визначити таке:

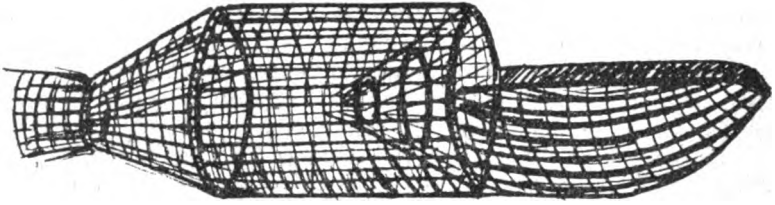
8. Верша.

Вживається верша, порівнюючи, часто в тих же самих випадках, як і ятер, хоч, правда, цей прилад своєю конструкцією примитивніший, а тому риб ним ловиться менше. Часто вершею ловлять рибу на поживок, як от хліб, тісто, макуху й інше. З цією метою в середині верші прив'язують хліб, або ж вимазують кінець устєнка тістом.

Часом верша вив'язується з ниток, а звичайну її форму надають лозові ободи, до яких прив'язуються нитки.

Кобза. Кобза належить до рідких риболовних приладь, та ще й вживається лише зимою, для ловлі, головним чином, в'юнів. Оглядати цей прилад мені довелося лише в селах, що розташовані понад р. Роток. Найтипівішу кобзу знайдено в сіль-госп. колективі „Спілка“ за с. Піщаним (див. малюн.). Як показано на малюнку, кобза формою схожа до невеличкої верші, до куля якої, з того боку де є устєнок, причеплено корито. Звичайно, що вся кобза виплетена з лози. Цікаво те, що прилад хоч і побудований примітивно, але зі знанням біології в'юна й інших риб, принаймні, зимнього часу.

Кобзою рибу ловлять зимою та й то тільки по заводях, з драглистим дном та повільною текучою водою. В таких місцях, коли поверхня вкривється кригою, від гнилого зілля збирається багато газів, що непридатні для дихання, як, приміром, болотяний газ тощо. В таких умовах

НАЛМВАН В Кучер. 29р.

Кобза.

в'юни й інші риби, що тут зимують, відшуковують „свіжою“, насиченої киснем води. При таких умовах риба численно скупчується поблизу джерел, ополонки тощо. Щодо в'юна, то в нього, як відомо, допоміжним органом дихання є травний канал, якого він і вживає підчас несприятливих умов життя. Для цього він впливає на поверхню води (до ополонки) й набирає через рот у травний канал повітря. Після того, як повітря зіпсується, в'юн випускає його через анальний отвір і знову повторює теж саме. Про таку звичку в'юна населення дізналось (примітило) чому, певно, й винайшло приладдя, що за його форму назвало кобзою.

Підчас великих морозів та снігів, коли на поверхні лід стає товстий, рибалки рубають в драглистих заводях річок ополонки (зимові місця в'юна), що розміром трохи більше від площі корита кобзи. Через вирубану ополонку, під лід вставляють кобзу з таким розрахунком, щоб корито кобзи припадало майже проти отвору ополонки, а куль щоб був під льодом. В'юни, зачувши свіже повітря, піднімаються до ополонки, захвачують повітря й знову поринають на дно. але попадають якраз в корито. Відшукуючи виходу з нього, через устенку попадають в куль кобзи, звідки вже вибратись не можуть й залишаються там.

Щоб вода в ополонці не замерзала (бо кобзи ставляють на ніч або й на цілу добу) над нею кладуть товсті палиці й укривають солом'яними „матками“, або й просто сухою рогозою, соломкою, утворивши, таким чином, невеличку халабуду, а вже зверху соломи тощо накидають сніг і злегка притоптують. При такому захисті вода не замерзне в ополонці й завжди буде доступ свіжому повітрі.

За відомостями рибалок, протягом однієї ночі кобзою можна спіймати 8—10 кіло в'юнів.

Ловлять рибу кобзою тільки по допливах Росі: Роток, Кам'янка, Роставиця, а на півдні Білоцерківщини: Гнилий Тикич, Молочна, Роська тощо. кобзи не вживають.

Крім згаданих основних рибальських приладь з різними їх відмінами, по різних місцях Білоцерківщини, ще вживають вудки та перемети або „дорожки“, що ними ловлять, переважно, хижу рибу на поживок.

Літом підчас нерести рибу „б'ють“ остами вдень. Вночі ж розкладають багаття на березі або на човні, приманюють рибу „на вогонь“ й забирають остами. Зимою „на ямах“ ловлять блешнями.

Додаток до т. I., вип. III друкованих праць
„Білоцерківського Краєзнавч. Т-ва“

«Птахи Білоцерківщини».

В цьому додаткові подаються наслідки дослідчої роботи, що я переводив протягом 1928 року. На весні та літом т/р. мені пощастило спостерігти нові особні для орнітофауни Білоцерківщини, про яких в першій моїй статті зовсім не згадується, як от:

1. *Nycticorax nycticorax nycticorax* Linné. — Квак.
2. *Carpodacus erythrinus* Pallas. — Турок.
3. *Locustella naevia naevia* Bodd. — Очертянка-цвіркун.
4. *Cyanecula svecica leucocyana* Brhem. — Синьошийка, білопляма.
5. *Clareola melanoptera* Nordmann. — Дерихвіст степовий.

Для інших птахів, що тут згадуються, подаються докладніші відомості про їх перебування на терені Білоцерківщини.

Ordo I. Colymbiformes. — РЯД: Кажари.

Familia Colymbidae. — РОДИНА: Кажаруваті.

1. *Urinator stellatus* Pontopp. — Кажара червоношия.
Одного особня здобуто в кінці вересня 1926 року на ставку поблизу с. Храпачів, Білоцерківського району. За відомостями мисливців кажару червоношию декілька разів здобували на ставку в с. Затонському, Тарашанського району. За останніх два роки не спостерегалась. Дуже рідкий перелітний птах.

Ordo III. Charadriiformes. — РЯД: Кулики.

Familia Charadriidae. — РОДИНА: Куликуваті.

2. *Scolopax rusticola rusticola* Linné. — Валюшник.
Валюшник — рідкий гніздовий і звичайний на перельотах весною й восени. Влітку 1928 року 14-го липня, порівнюючи, багатьох спостережувано на гніздуванні в тій частині Сухоліського лісництва, що розташовано по річищу Посі.

3. *Glareola melanoptera* Nordmann. — Дерихвіст степовий.

Дерихвіста степового на Білоцерківщині треба визнати за рідкого перелітного, а можливо й залітного птаха. Одного особня цього птаха мисливець Коваленко Б. Д. спостерігав й здобув 19 серпня 1927 року на Боровецькому ставу (околиця м. Білої-Церкви). З того часу, оскільки мені відомо, дерихвіста ніхто й ніде не спостерігав на терені Білоцерківщини.

За відомостями деяких мисливців, дерихвіст нібито гніздився на Саливінківських ставках, Гребінського району, але останніми роками його там не спостерігали.

Постать здобутого дерихвіста переховується в музеї окружної спілки мисливців та рибалок Білоцерківської округи.

Ordo IV. Gruiformes. — РЯ Д: Журавлі.

Familia Gruidae. — РОДИНА: Журавлюваті.

4. *Megalornis grus grus* Linné. — Журавель звичайний.

Журавель звичайний — двічі перелітний птах. Нещодавно його вважали за гніздового птаха, але останні 20—25 років є тільки дуже рідкий гніздовий птах на Пінчуківських степах Білоцерківської округи. Влітку — 1928 року знову помічалася збільшене гніздування журавлів, бо спостерегалися на гніздуванні по тих місцях, де вже давно їх не було, як от степи Радгоспу поблизу села Піщаного, Білоцерківського району. 20 травня 1928 року я спостережав одного журавля на озерах, що розташовані на полях колгоспу по правому березі річки Ротка — допливу Росі. Збільшене гніздування в 1928 році залежить, певно, від пізньої весни та несприятливих метеорологічних умов на весні цього року.

Ordo V. Otidiformes. — РЯ Д: Дрохви.

Familia Otidae. — РОДИНА: Дрохвуваті.

5. *Otis tarda tarda* Linné. — Дрохва.

Дрохва належить до перелітних і малочисленних гніздових птахів Білоцерківщини. Проте в 1928 році на гніздуванні їх було значно більше ніж минулих років, бо спостерегалися 11-го травня на гніздуванні (здобуто одне яйце) навіть на селянських полях с. Фурсів („Попове поле“) Б.-Ц. р-ну, де вони, як кажуть мисливці, гніздилися дуже давно.

Ordo IX Anseriformes. — РЯ Д: Гуси.

Familia: Anatidae. — РОДИНА: Качкуваті.

6. *Mergus serrator* Linné. — Крех середній.

Рідкий перелітний птах. Молодого самця креха середнього вперше здобуто 9-го жовтня 1927 року на ставку коло с. Парипси, Попелянського району. 30 жовтня 1928 року в околиці м. Б.-Ц. я спостережав одного особня на річці Росі, коло Олександрійського парку.

Ordo X. Ardeiformes. — РЯ Д: Чаплі.

Familia: Ardeidae. — РОДИНА: Чаплюваті.

7. *Nycticorax nycticorax nycticorax* Linné. — Квак.

Квакву доводиться вважати за дуже рідкого перелітного, а можливо й гніздового, птаха на терені Білоцерківщини. 30-го серпня 1928 року мисливець Загурський В. Т. вперше здобув молоду самицю на „Рудевому озері“ Томилівського лісу, поблизу села Шкарівки. В шлунку знайдено багато круглих глистів. Цієї ж таки осені помічались ще декілька особнів квакви в згаданому районі. По інших пунктах Білоцерківщини кваква ніде останніми роками не спостерегалася. Постать переховується в Педтехнікумі.

Ordo XII. Falconiformes. — РЯД: Яструбаки.

Familia: Falconidae. — РОДИНА: Соколуваті.

8. *Falco peregrinus* Tunst. — Сапсан.

Мандрівного сокіла вперше спостережувано 22-го листопада 1927 р. на дзвіниці в м. Білій-Церкві. Тут перебувала одна пара. 10-го грудня того ж року студент Педтехнікуму Санько О. здобув самця, а 12 грудня самицю; їхні постаті переховується в Педтехнікумі.

Навесні й улітку 1928 року я спостережав декілька разів цього сокола, в околицях м. Білої-Церкви та поблизу м. Корнина 25-го червня в лісі, що тягнеться понад Ірпенем. 10-го липня 1928 року знайшов гніздо мандрівного сокола, що містилося на високому дубі у „Голендерні“. Отже мандрівного сокола спостережувано на Білоцерківщині, де він є рідкий гніздовий птах.

Familia: Aquilidae. — РОДИНА: Орлуваті.

9. *Aquila chrysaetos chrysaetos* Linné. — Беркут.

Одного беркута здобув гр. Топольський у 1903 році й відтоді ніхто з мисливців не спостережав. Лише 1-го січня 1929 р. здобув мисливець Бесідовський молодого беркута в урочищі „Пожарна“ коло села Яблунівки, Білоцерківського району.

Ordo XIII. Coraciiformes. РЯД: Рикші.

Familia: Caprimulgidae. — РОДИНА: Дрімлюговаті.

10. *Caprimulgus europaeus europaeus* Linné. — Дремлюга.

Ще років 6 тому, дрімлюгу можна було визнати за звичайного гніздового птаха, але останні два роки його спостережали дуже рідко, навіть по тих місцях, де завсіди траплявся часто, як от „Голендерня“, Томилівський ліс тощо. Цей птах так швидко зменшується, певно, через те, що людність нищить і використовує чагари на узліссі та й по інших місцях, під культурні рослини, а це позбавляє його улюблених місць гніздування та нормального розмноження.

Familia: Strigidae. — РОДИНА: Совуваті.

11. *Asio flammeus flammeus* Pontopidon. — Сова болотяна.

Болотяна сова, щороку трапляється в невеличкій кількості на гніздуванні по луках річища Росі та її допливів на болотах, по лісах і часом на полях. А втім доводиться відзначити численну появу болотяної сови взимку 1927/28 року на Білоцерківщині. В січні 1928 року спостерігав одного дня до 20 особнів по ямах та кущах жостіру на „Голендерні“. На степах поблизу сіл М.-Вільшанки та Озірної Білоцерківського району на поодинокі розкиданих деревах вони збиралися цілими табунцями по 3—4 десятки разом. Улітку 1928 року кількосте збільшення болотяної сови виразно не помічалось, що очевидно залежить від їхнього мандрування взимку.

Ordo XV. Passeriformes. — РЯД: Горобляки.

Familia: Fringillidae. — РОДИНА: Юркуваті.

12. *Coccothraustes coccothraustes* Linné. — Костогриз.

Дослідженням виявили, що костогриз на терені Білоцерківщини поширюється нерівномірно, а цілком залежить від численности, переважно, вишневих та черешневих садків. У Медвинському районі, де дуже поширено садівництво, костогриз спостерігається численно, невеличкими зграями по 10—15 особнів. Як це я спостережав 16/VII—1928 року в самому Медвині та в с. Дмитренках. У цих самих селах костогризи не лякаються й часом спокійно поїдають кісточки на тій черешні чи вишні, що під нею ходять люди. В околиці м. Б-Церкви та й напівніч округи костогриз обережний і оселяється по тих лісах, де поблизу є садки. Численність в цих місцях куди менша.

13. *Chloris chloris chloris* Linné — Зеленик.

Зеленик на Білоцерківщині знаний за гніздового та перелітного птаха. Проте 6-го січня 1929 року я спостерігав два табунці зелеників по 10—20 особнів в кожній, на Голендерні, й тоді ж таки здобув самця й самицю. Отже зеленика можна визнати за нечисленного, а може й випадково зимового птаха, бо за останні роки зимою ніде він не траплявся.

14. *Carpodacus erythrinus* Pallas. — Турок.

За повідомленням Гладкого П. Д. літом 1928 року в парку Маслівського Сортівничо-Нас. Інституту понад ставком спостерігав він і проф. Ларіонов дві сім'ї „чечевиці“, що вивели молодих і перебували з ними аж до осіннього перельоту. Літом 1929 р. в цьому парку оселилося вже 5 сімей, що свідчить про повернення турка для гніздування на старі місця. По інших місцях Білоцерківщини цього птаха я не спостерігав. Очевидно, турок рідкий, а може й випадковий гніздовий птах на Білоцерківщині.

Familia: Sylviidae. — РОДИНА: Копив'янкові.

15. *Phylloscopus collybita abietina* Nilss. — Вівчарик-ковалик.

Літом 1928 року в мішаних лісах та гаях на Білоцерківщині помічалось значне численне збільшення вівчарика-ковалика порівнюючи з минулими роками.

16. *Locustella naevia naevia* Boddaërt — Очеретянка-цвіркун.

Вперше спостерігав цю очеретянку 20/V-28 в річищі Ротка, за селом Піщаним, понад краєм заводу, в густому, але невисокому очереті. Потім того спостерігав 27/V та 3/VI—28 р. поблизу цього ж місця. По інших місцях Білоцерківщини, як от в річищах Гнилого Тикича, Ірпеня тощо, не спостерігав. Очевидно, що очеретянка-цвіркун є рідкий птах на терені Білоцерківщини.

Familia: Turdidae. — РОДИНА: Дроздові.

17. *Cyanecula suecica suecica* Linné. — Синьошийка-червонопляма.

Синьошийка-червонопляма—птах багнистих місцевостей та мокрих луків порослих лозою, чагаром, очеретом, а то й різним бур'яном. Здебільше синьошийка перебуває в кущах понад самою водою, чому спостерігати її дуже важко. Навіть молодь, що я спостережав 3-го червня 1928 р. в річищі Ротка поблизу с. Піщаного, тримається по-над самою водою і,

не вмючи ще добре літати, перескакує досить вдало з гілки на гілку, які лежать на воді або похилилися понад самою водою. Опріч річки Ротка спостерігав синьошийку в річищі Росі (Володарка, Сухоліси, Саварка), Гнилого Тикича (Веселий Кут, Ставище), на Ірпені (с. Криве, Корнин) тощо.

18. *Cyanecula svecica leucocapna* Brhem. — Синьошийка-білопляма.

Спостереження виявили, що синьошийка-білопляма оселяється в однакових природніх умовах з синьошийкою жовтоплямою, а тому їх доводиться спостерегати одночасно й мало не в однакових кількостях відношеннях. Одного особня здобув 10-го червня 1928 року в річищі Ротка, поблизу с. Піщаного.

19. *Pratincola torquata rubicola* Linné. — Трав'янка чорноголова.

В околиці Б.-Церкви, понад Устимівською дорогою, 8-го травня 1927 року я вперше спостерегав дві сім'ї трав'янки чорноголової. Тут же, але значно частіше, траплялися лучні трав'янки. Влітку 1928 року жодного особня чорноголової трав'янки не спостерегав: це певно залежить від несприятливих метеорологічних умов цього року

20. *Turdus pilaris* Linné. — Дрізд-чикотень.

Щороку дрозди-чикотні спостерегаються на перельотах весною й восени. 1-го січня 1928 року вперше зимою спостерегав табунця цих дроздів до 30-ох особнів на „Голендерні“ в дубовому лісі між кущами барбарису (*Berberis vulgaris* Linné), що жваво поїдали його ягоди. Тоді ж таки з цього табунця здобув одного самця. 25 червня 1928 року в околиці м. Корнина в лісі „Запуста“ в березовому гаю, поміж кущами жостіру (*Rhamnus cathart*) та бузини (*Sambucus nigra* L.), серед яких протікав маленький струмочок, спостерегав два виводки молодих дроздів-чикотнів. Молоді ще не цілком добре літали. 7 січня 1929 року спостерегав табунець у парку «Олександрія», в чагарі коло ставка. Отже дослідження виявили, що дрозди-чикотні на Білоцерківщині не тільки перелітні, а й зимові та рідкі гніздові птахи.

Отже, роблячи підсумки дослідчої роботи над орнітофавною Білоцерківщини, доводиться сказати, що всього видів птахів зареєстровано 224. З них:

1. Гніздових птахів	155
2. Випадково гніздових	2
3. Зимових	6
4. Перелітних	33
5. Не досліджено остаточно	19
6. Залітних птахів	4
7. Свійських	5

Продюжна лабораторія
Д. Педтехнікуму.
1 червня 1929 р.

З М І С Т.

	Стор.
1. Передмова	3
2. Риби Білоцерківщини	5
3. Таблиця поширення риб по річках Білоцерківської округи	18
4. Показчик латинських назов	20
5. » українських назов	20
6. Стан та перспективи рибного господарства на Білоцерківщині	21
7. Рибальство на Білоцерківщині	25
8. Птахи Білоцерківщини (додаток)	29

Вийшли в друку такі видання Білоцерківського Красзнавчого Товариства:

Том I. Вип. I. «Сільське господарство» (стор. 132. Ц. 1 крб. 20 к.)
зі статтями:

- Агр. Кравченко* — «Землекористування індивідуального селянського господарства.
Агр. Кравченко — «Групування індивідуального селянського господарства на Білоцерківщині».
Агр. Корж — «Рільництво округи».
Агр.-зоотех. Бобильов — «Твариноводство Білоцерківської округи».
Агр.-інт. Осиченко — «Інтенсивні культури».
Агр. Генпенер — «Неселянські господарства на Білоцерківщині».
Агр. Корж — «Підсумки 1927 с.-г. року на Білоцерківщині».
Бованенко — «Сучасний стан та перспективи розвитку господарства на Білоцерківщині».
Молостов — «Попередні орієнтовні дані про культуру Суданської трави на Білоцерківщині».

Том I. Вип. II. «Територія. Підсоння. Річки» (стор. 34 Ц. 35 коп.)
зі статтями:

- Коршунів* — «Територія та населення Білоцерківщини».
Томашевич — «Кліматичні умови Білоцерківщини».
Величківський — «Річки Білоцерківщини та їх економічне значення в народньому господарстві округи».

Том I. Вип. III (стор. 64. Ціна 75 коп.).

Великохатько — «Птахи Білоцерківщини».

Том I. Вип. IV. «Рослинність Білоцерківщини». (стор. 131.
Ціна 1 крб. 25 коп.) зі статтями:

- Гроздінський* — «Природня рослинність Білоцерківщини».
Гроздінський — «Поляові бур'яни Білоцерківщини».
Гроздінська — «Матеріяли до грибної фльори Білоцерківщини».
Архімович — «Матеріяли до вивчення культурної фльори Білоцерківщини».
Чернобривенко — «Матеріяли до вивчення зернових бобових Білоцерківщини».

Том II. Вип. I. «Пісні, гумореска, прислів'я» (стор. 32. Ц. 85 к.)
зі статтями:

- А. Пашківський* — «З комсомольських пісень на Білоцерківщині».
А. Блондер — «Єврейська народня пісня на Білоцерківщині».
В. Масальський — «Гумореска про попа».
А. Пашківський — «Сучасні прислів'я на Білоцерківщині».

Друкують ся:

Том II. Вип. II.

- П. Гладкий* — «До характеристики говорів Білоцерківщини».
М. Устенко — «Культурні пам'ятки та історичні перекази Білоцерківщини».
О. Рій — «Тетіїв (Історичний нарис)».
Дубина — «Археологічні знахідки та історичні місця Медвина та його околиць».

Том II. Вип. IV.

М. Гроздінський — «Засміченність посівного матеріалу на Білоцерківщині».

Готують ся до друку:

В. Фанстіль — «Ґрунти Білоцерківщини».

Ціна 40 коп.

